

C 27 077

AETHERNA IPSE SVAE MENTIS SIMVLACHRA LVTHERVVS
EXPRIMIT. AT VLTVS CERA LYCAE OCCIDVOS.

· M · D · X · X ·

LUTHER MÁRTON
EMLÉKEZETE

XC 42225

LUTHER MÁRTON EMLÉKEZETE

A lutheri reformáció emlékei Magyarországon
a XVI-XVII. századból

Kiállítás a reformátor születésének 500. évfordulójára

Szépművészeti Múzeum
Budapest,
1983.

A Luther Emlékbizottság és az Egyházi
Gyűjtemények Szakfelügyelete megbizá-
sából a kiállítás anyagát és a kata-
lógust összeállította:

Dr. Fabiny Tibor teológiai tanár
Papp Ivánné könyvtáros
Péter Márta muzeológus

C 27077

JATE Egyetemi Könyvtár

J000170860

A kiállítást rendezte: Péter Márta
terveste: Pataki Dóra

Cimlapterv: Katona László
Fotó: Roboz László

A XVI. század elején hatalmas feszültség gyülemlett fel a római egyház körül. Ebben gazdasági és társadalmi okok, erkölcsi és tudományos tényezők egyaránt szerepet játszottak.

A másfél évezredes katolicizmus - amely szoros szálakkal kötődött a feudális társadalomhoz - lelki hatalma mellett csaknem az egész világra kiterjedő gazdasági, jogi és pénzügyi szervezetté is vált. Erejét egyaránt fémjelezték monumentális építkezései és diplomáciai akciói. Nem volt Európában állami vezetés, amelynek rendjébe, nem volt ország, amelynek javadalmi szétosztásába a pápai kuria be nem avatkozott volna. A politikai és tőkés nagyhatalommá váló egyház egyre kevésbé tudott megfelelni eredeti, Krisztustól rendelt hivatásának.

A reneszánsz szellem és a humanista gondolkodás hatására ugyanakkor meglazultak a középkorban még oly szigorú szabályokkal regulázott egyházi élet keretei. Rohamosan süllyedt a kolostorok erkölcsi és szellemi színvonala. A klérus sokszor korszerűtlen gondolkodásmódja lejáratta a klerikusok tekintélyét. A csak a kiváltságosok által értett skolasztikus teológiát és filozófiát a nép körében egyfelől mély imaélet, Szűz Mária és a szentek kultusza, másfelől babonákkal összefonódott ereklyetisztelet színezte. A szűkös utcájú, zsufolt városokban oly gyakran fellépő, végzet-szerűen jelentkező pestis-járványok nyomán elhatalmasodott a halálfélelem. A testi haláltól való félelemmel a halál utáni szenvedéstől való rettegés is párosult.

A középkori egyház a hívők szorongását többféle módon igyekezett enyhíteni. Kiakivitotta a tisztítótűz - purgatórium - tanát: a holtak a menny és a pokol közötti átmeneti helyen vezeklik le vétkeiket; szenvedésük megrövidíthető, ha az egyház imádsággal közbenjár értük, vagy ha a szentek "fölső jó cselekedeteiből" árult pápai bucsu megvásárlása útján földi hozzátartozóik mintegy megváltják őket a kintől. Az élők saját bűneiket zarándoklatokkal vagy vétkeiket megváltó bucsucédulák vásárlásával vezekelhették le. A befolyt összegek nemes célokat is: a török elleni hadjáratokat és - a XVI. század eleje óta - a római Szent Péter bazilika újjáépítését szolgálták.

Luther Márton - aki 500 évvel ezelőtt, 1483. november 10-én született Eisleben városában - mint ágostonrendi szerzetes először 1510-11-ben tett római útja során szembesült személyesen az egyházi tanítás és gyakorlat visszasságaival, s mély csalódással tért vissza erfurti kolostorába. Később Wittenbergben - ahol az 1512-13. tanévtől kezdve már az egyetem teológiai karán adott elő szentirástudományt - a Bölcs Frigyes szász választófejedelem által létesített, pápai kiváltságot élvező kegyhelyen különösen szembeötlő volt számára a babonás ereklyetisztelet. Egykoru leltár adatai szerint az e célra épült vártemplomban "127.799 év és 116 nap purgatóriumi szenvedéseinek elengedéséhez elégséges" ereklyét őriztek. A választófejedelem zarándokhellyé akarta kifejleszteni városát, amelynek ugyancsak általa alapított egyetemén már ekkor sok diák tanult.

A X. Leó pápa által 1514-ben meghirdetett bűnbocsánati kampányt Bölcs Frigyes tisztességtelen versenynek tekintette a korlátozottabb engedményeket adó wittenbergi bucsukkal szemben, ezért székhelyén betiltotta a pápai bucsucédulák árusítását. A közeli városokban azonban tovább folytatódtak a visszaélések. Ezek arra ösztönözték Luthert, a teológia doktorát és a szentirástudományok professzorát, hogy 1517. október 31-én kiszögezett 95 tételével a Szentírás alapján provokáljon vitát a középkori egyház több deformálódott fogalma: a bucsu /indulgentia/, az egyház kincse /thesaurus ecclesiae/, és a pápai hatalom /potestas papae/ felett.

Luther tételeiből és minden írásából nyilvánvaló, hogy a tulkapások és Tormaságok kiiktatásával az egyházi tanítás tisztaságát és az igazabb vallási életet kívánta visszaállítani. Téziseiben kifejtette, hogy a bűnt /culpa/ csak Isten bocsáthatja meg, a pápa csak a saját maga vagy az egyházi törvények által kiszabott büntetés /poena/ alól mentesíthet, többre nincs hatalma.

Engels szavaival: "a thüringiai ágostonrendi szerzetes tételei gyújtottak, mint a villám a lőporos hordóban". Szerzőjünkben a német, majd számos más európai nép többsége az igazságot kimondó hőst ünnepelte.

Luther reformátori hatása a fellépését követő első évek szenvedélyes vitái után elsősorban az egyházi tanítás terén jelentkezett. Az "új irány" főként a templomi prédikációk tartalmában nyilatkozott meg. Hazai példát említve, Szalkai László esztergomi érsek 1524-es jelentéséből megtudjuk, hogy Mária királyné udvari papja Budán lutheri gondolkodásának mutatkozik, amennyiben a pápa és a bíborosok ellen prédikál. Sopronban ugyancsak igehirdetésének tartalma miatt vádoltak be egy ferences szerzetes hitszónokot.

A középkori prédikációk többnyire nem hittani tételekkel foglalkoztak, hanem az egyházi szokásokra oktatták és jó erkölcsre intették a népet. A wittenbergi mozgalom hívei egyre jobban mellőzték a római egyház szertartási előírásait és elhagyták a szentek kultuszát. Prédikációikban az üdvösségre jutás útja került a középpontba. A Krisztusban szerzett váltság, az ingyen kegyelem meghirdetése, a Szentírásnak, mint egyedüli zsínórmértéknek és tekintélynek a felmutatása és megismertetése, a törvény és az evangélium tiszta tanítása felszabadítóan hatott a bűneik büntetésétől megrettent lelkiismeretű emberekre. Luther és követői igehirdetésének lényege tehát a Krisztus-központság, a golgotai kereszten hozott megváltó áldozat középpontba állítása. A reformáció gondolati magvát fogalmazta meg Luther abban a levelében, amelyben megmagyarázza, miért választotta címerül az azóta széles körben ismertté lett "Luther-rózsát": "A szív közepében lévő kereszt arra emlékeztet, hogy csak a megfeszített Krisztusban való hit üdvözít. Mert az igaz ember hit által, a Megfeszítettben való hitből fog élni. De az ilyen szívnek rózsza közepén van a helye, annak bizonyosságául, hogy a hit örömet, vigasztalást és békességet ad".

Ez az evangéliumi alapra helyezett tanítás sokféle következménnyel járt a hit gyakorlásában. A keresztyén gyülekezetek szabadnak tudták magukat bizonyos egyházi előírások kötöttségeitől: urvacsoravételnél nem tekintették elengedhetetlennek a fülbegyónást, mellőzték a szentek segítségül hívását, a körmeneteket, elvetették a tisztítóűz tanát. A prédikáció jelentőségének megnövekedése miatt a lelkeszshivásnál az igehirdetésre való alkalmasság lett a döntő tényező. Az egyházi tanítás megváltozásával ugyancsak együtt járt a pápaság tekintélyének csökkenése és a szerzetesi életforma válsága is.

Hozzájárult mindehhez, hogy Luther kiválóan tudta az akkor nemrég feltalált könyvnyomtatást eszközként - akár frappáns röpiratokban, akár mélyreható teológiai fejtegetéseket tartalmazó könyvekben - nézeteinek népszerűsítésére és tanításának terjesztésére felhasználni. Egyes írásai rövid időn belül 23 kiadást is megértek, ezeket tízezrek olvasták. Irodalmi hagyatékában az utókor - legnagyobb művének, a bibliafordításnak a kiadásain kívül - nem kevesebb, mint 3700 különböző könyvkiadást tart számon 1546-ban bekövetkezett haláláig!

Fő reformátori és egyházszervező műveiben nemcsak a pápai primátust tagadta, nemcsak az átlényegülés /transsubstantiatio/ tanát és a szentmise áldozati jellegét

vetette el, hanem azt is követelte, hogy a megromlott egyház helyett a világi hatalom vegye a vallási reform ügyét a kezébe, az egyház pedig tegyen meg mindent a világi műveltség fejlesztéséért is. A német nemzet keresztyén nemességéhez még 1520-ban írt könyvében így vall erről: "Egy város felvirágzása nemcsak attól függ, hogy rengeteg kincset gyűjtenek, erős falakat, szép házakat építenek, sok puskát és páncélt készítenek, sőt hogyha ezekből sok van, és ostoba bolondok kezébe kerülnek, annál rosszabb és annál nagyobb a város kára. Hanem abban van a város igaz java és felvirágzása, boldogsága, üdve és ereje, hogyha minél több művelt, tudós, értelmes, tiszteletre méltó, jól nevelt polgára van. Ezek aztán tudnak kincseket és minden jót gyűjteni, meg is tudják azokat tartani és helyesen is tudnak élni azokkal." Tehát Luther nemcsak a középkori egyház megtisztításával, hanem a gondolkodás, a kutatás és a világi műveltség előmozdításával is kitörölhetetlen nyomokat hagyott Európa utolsó fél évezredes történelmének szellemi-lelki arcán. Nem akart új egyházat alapítani, nem akart egyházszakadást. Utolsó percéig remélte, hogy a pápa által egybehívandó - élete legvégén megvalósult tridentinai zsinat olyan mélyreható belső reformokat fog végrehajtani, amelyek megakadályozzák a keresztyénség további osztódását.

Hazánkban - amint a már említett példák is mutatták - rendkívül gyorsan reagáltak a wittenbergi eseményekre. A lutheri eszmék főként diákok és kereskedők közvetítésével terjedtek, röplapok, gunyiratok, rajzok, könyvek és személyes híradások útján.

A reformáció mozgalma iránti fokozott figyelem több tényezővel magyarázható. Magyarország része volt a keresztyénség egyetemességének és mindig együtt élt az európai szellemi áramlatokkal. Ugyanakkor Bizánc ősi öröksége és az antifeudális és eretnekmozgalmak - főként a huszitizmus - révén nem volt számára idegen sem a pápa nélküli keresztyénség, sem az egyház megújulásának és az "egyetemes papságnak" a gondolata. A reformáció eszméinek gyors és mély térhódítását jelzik az 1523. és 1525. évi országgyűlési határozatokban megfogalmazott súlyos fenyegetések. Ezek előbb fej- és jószágvesztéssel, majd megégetéssel sújtották Luther követőit /Lutherani omnes... comburantur/.

A reformáció tanítása minden korábbi vallásos mozgalomnál gyorsabban és átfogóbban terjedt, noha komoly politikai, társadalmi és gazdasági akadályokkal kellett hazánkban megküzdenie.

Politikai tekintetben azért volt kezdetben veszélyes kiállni a lutheri tanok mellett, mert azok követői a korábbi magyar "eretnek-törvények" /1462:2 és 1495:4. törvénycikk/ értelmében hűtlenség címén voltak perbe foghatók. Másfelől a wittenbergi tanok nemcsak Sopronban vagy a felvidéki bányavárosokban találtak visszhangra, hanem a budai királyi udvar, Jagello II. Lajos és felesége, Habsburg Mária királyné szűkebb környezetében is. Ezért a Werbőczy István által irányított "nemzeti párt" ellenszenvvel nézte az "udvari párt" Erasmus- és részben Luther-szimpatizáns képviselőinek térhódítását. A magyar köznemességet kezdetben nem is annyira a vallási, mint inkább a nemzeti érzés ösztönözte arra, hogy - a Szentszék által támogatni remélt törökellenes hadjárat végső sikere érdekében - mindent megtegyen a "pestises lutheránus eretnekség" megfélemezéséért és a vallási-nemzeti egység biztosításáért. Gazdasági, anyagi érdekeiket is sokan féltették: a főpapok birtokaik elvesztésétől tartottak, a nagybirtokos nemesség pedig az 1514-es parasztfordulom még friss emlékének a hatása alatt félt a parasztmozgalmak újra fellángolásától.

A lutheri reformáció magyarországi és erdélyi megjelenését és terjedését a

XVI. század huszas éveinek kezdetétől számítottuk. Luther prófétai egyénisége egyre több diákot vonzott Wittenbergbe, ahol a reformáció ügyének megnyert, nagy humanista tudós, a fiatal Philipp Melanchthon is tanított. Kettejük mély szentírásismerete, klasszikus nyelvtudása és meggyőző teológiai állásfoglalása gyökereiben formálta át hallgatóik gondolkodását. Cyriák Márton, Sylvester János, Dévai Máttyás, Stöckel Lénárd, Ozorai Imre, Gálszécsi István, Batizi András, Kopácsi István, Abádi Benedek, Heltai Gáspár és sokan mások hazatértük után nemcsak hírnökei, hanem átütő erejű hirdetői és első terjesztői lettek a reformáció eszméinek.

Magyarországi hatásukat tömören foglalja össze Brodarics István szerémi püspök, történetíró, a VII. Kelemen pápának 1533-ban írt jelentésében. Azt írja, hogy Luther-nak és követőinek a tanítása már majdnem egész Magyarországot bejárta és egyre mélyebb gyökeret ver. "Szentséged és az Apostoli Szentszék - írja Brodarics - senki másnak, mint felséges királyunknak, az ő mérsékletének és jóságának köszönheti, hogy Magyarország Luther tanítását még nem fogadta be nyilvánosan... Kezd minden e tanítás szerint alakulni, eszerint prédikálnak is... A papok nyiltan feleséget vesznek. Megvetik a bucsukat és felmentéseket. Nem is tudunk mit felelni nekik mink, akik az Apostoli Szentszékhez ragaszkodunk. Mindenki ezt mondogatja: Ingyen vettétek, ingyen adjátok... Nem szólok a Szentszéknek azokról a visszaéléseiről, amelyekről széltében prédikálnak: hogy csak a jövedelmekre és a testi szükségletekre gondolnak, a lelkekkel pedig nem törődnek... Mindenki azt mondja, hogy zsinatra és sok minden visszaállítására van szükség... Nem kétlem, hogy azok az északok, amelyeket Szentséged említ, a legjobbak és leghasznosabbak, ám nincs az a legerősebb és legjobb érvünk, amelyre ők az evangéliummal és Szent Pál irataival meg ne tudnának felelni..."

A magyar prédikátorok időközben - a mohácsi vészt követő anarchia és a reformáció keltette új reménység következtében - szellemi és lelki hatásukkal egyre szélesebb táborot tudtak maguk körül, és egyre több fő- és köznemes patronusban leltek támaszra. Amikor 1541 után hosszú időre három részre szakadt az ország, s a Tridenti Zsinaton /1545-1563/ világossá vált a római egyháznak a reformok előli elzárkózása, véglegessé lett a két fő tábornak: az "óhitűeknek" és a "reformpártiaknak" szétválása. Buda elfoglalása után másfél századon át három állam fennhatósága alatt élt a magyarországi protestantizmus. A sok külső zaklatás ellenére viszonylag nagyobb vallásszabadságot - legalábbis kezdetben - török területen élvezett. A királyi ország részben a lutheránusok a katolikus restauráció és a svájci irány előretörése ellen kényszerültek védekezni. Erdélyben ugyanakkor európai viszonylatban egyedülálló módon 1555 után mindhárom /katolikus, evangélikus és református/, majd 1568 óta még az antitrinitárius /unitárius/ felekezet is teljes vallásszabadságot élvezett.

Különösen is nagy intenzitású harcot kellett fennmaradásáért vívni az evangélikusoknak a Királyi Magyarország területén. Itt az ellenreformációnak két fegyvere volt a római egyház megerősítésére. Az egyik a jezsuita-rend betelepítése, a másik pedig - magyar nemesi jogokra hivatkozva - a "cuius regio - eius religio" elvének a bevezetése. Akié volt a föld, azé lett a vallás is. A Bocskai-szabadságharc után hozott, eredetileg protestáns érdekeket védő törvényeket a XVII. század folyamán a maga hasznára fordította az ellenreformáció. Az elv érvényesítésével egy-egy főúr vagy nagybirtokos nemes rekatalizálása egyszeriben nagy gyülekezetek - köztük templomok és iskolák - elvesztésével járt.

A XVII. század folyamán sajátosan alakult a magyarországi reformáció sorsa. A politikai erővé váló protestáns rendiség - állandó fenyegetettsége ellenére - képes

volt elhárítani az ellenreformációval szövetséget kötött Habsburg abszolútizmus támadásait. Ebben segítségére volt a független Erdélyi Fejedelemség, és bizonyos mértékig a törökök támogatása mindenféle Bécs-ellenes mozgalomban. Így - ha sorozatos szabadságharcok árán is - biztosította a reformált egyházak további fennmaradását. Ennek ellenére a protestantizmus soha nem lett "bevett" /religio recepta/, hanem csak "a béke kedvéért egy ideig megtűrt" /propter bonum pacis adhuc tolerata/ vallás.

Ezzel együtt járt, hogy a főpapság és a bécsi udvar érdekszövetsége előtt az "eretnek" religio egyben rebelliónak is számított: a protestánsokat többnyire titkos vagy nyílt pártütőknek tartották. A Wesselényi-féle összeesküvésben való protestáns részvétel ezt részben igazolni is látszott. A reformáció egyházainak megaláztatásai és gályarabságig vagy vérpadig terjedő szenvedései súlyosabbak voltak Európa bármely más népének vallási megpróbáltatásainál.

Luther Márton reformátori tanítása s az egyetemes papság elvének nehéz időkben jól bevált gyakorlata - szükséghelyzetben világiak egyházi szolgálata - átsegítette a magyar protestantizmust a vallási türelem korának felvirradatáig.

Az egyházi és világi műveltséget magas színvonalon terjesztő, a gyülekezetek áldozatkészségéből fenntartott iskolák pedig jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a magyarországi protestantizmus megtűrt volta ellenére fontos helyet biztosíthattott magának a hazai társadalom és kultúra fejlődésében.

Dr. Fabiny Tibor

K Ö L C S Ö N Z Ó K

Balf, Evangélikus Egyházközség
Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye
Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár
Budapest, Evangélikus Országos Könyvtár
Budapest, Evangélikus Országos Levéltár
Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Budapest, Iparművészeti Múzeum
Budapest, Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtára
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria
Budapest, Magyar Országos Levéltár
Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár
Budapest, Szépművészeti Múzeum
Debrecen, Tisztántuli Református Egyházkerület Nagykönyvtára
Esztergom, Főszékesegyházi Kincstár
Esztergom, Keresztény Múzeum
Felpéc, Evangélikus Egyházközség
Gyöngyös, Evangélikus Egyházközség
Győr, Evangélikus Egyházközség
Ménfőcsanak, Evangélikus Egyházközség
Nemescsanak, Evangélikus Egyházközség
Nemeskürös, Evangélikus Egyházközség
Pannonhalma, Szent Benedekrend Központi Könyvtára
Pápa, Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei
Sárospatak, Tisztáninnyi Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményének Nagykönyvtára
Sopron, Evangélikus Egyházközség
Sopron, Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára
Sopron, Liszt Ferenc Múzeum
Sopronbábolna, Evangélikus Egyházközség

A Luther Emlékbizottság és az Egyházi Gyűjtemények Szakfelügyelete köszönetet mond valamennyi állami közgyűjteménynek és egyházi gyűjteménynek a kiállítási tárgyak kölcsönzéséért, valamint munkatársaiknak a kiállítás előkészítéséhez nyújtott szakmai segítségükért. Külön köszönet illeti a Szépművészeti Múzeum munkatársait: Dr. Urbach Zsuzsa művészettörténészt a német és németalföldi festmények válogatásáért és Dr. Eisler János művészettörténészt a kiállítás létrehozásában végzett értékes munkájáért.

A KIÁLLITOTT TÁRGYAK JEGYZÉKE

I. Luther és a reformáció kora

Luther bibliafordításai, teológiai és polémikus művei - Eredeti végrendelete - Luther reformátortársai - Svájci reformátorok - Német és németalföldi képzőművészet a reformáció korában

1. Luther, Martin: Ein sermon von dem ablass und gnade. Nürnberg; /J.Gutknecht/, 1518. Nyomatvány, /4/ levél, 8°
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
Luther egyik első reformatori irata az egyházi büntetés elengedéséről és Isten kegyelméről.
2. Luther, Martin: An den christlichen Adel deutscher Nation... /Augsburg; J.Nadler, 1521/. Nyomatvány, /45/ levél, 4°
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Luther felhívása a német keresztyén nemességhez reformatori programja véghezvitelére.
3. Luther, Martin: De captivitate Babylonica exilesiase... Wittenberg; /M.Lotter, 1520/. Nyomatvány 44 levél, 4°
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Döntő szakítás a római egyház szentségekről szóló tanításával. Luther két szentséget ismer el: a keresztséget és az urvacsorát.
4. Luther, Martin: Von der freyheit eynes Christen menschen... Czu Wittenbergk. /Lipscse: M.Lotter, id., 1520. Nyomatvány, 16 levél 4°
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
A keresztyén szabadság és szolgálat egységéről.
5. Luther, Martin: Das Magnificat ver-teutschet und aussgelegt... /Bécs: J.Singriener/, 1521. Nyomatvány, /44/ levél, 8°
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
Mária éneke /Lukács evangéliuma 1:46-55/. Luther Máriát mint a keresztyén alázat és istenfélelem példaképét dicséri. Ezt a szakirodalomban korábban ismeretlen kiadást Karner Károly teológiai tanár tette közzé 1968-ban.
6. /Luther, Martin-Melanchton, Philipp:/ Passional Christi und Antichristi. /Strassburg: J.Knobloch, 1521/. Nyomatvány, /16/ levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár

Éles pápaellenes vitairat. Az id.Lucas Cranach műhelyében készült fametszet-illusztrációk Krisztus szenvedését a pápák hivalkodó hatalmával állítják szembe.

7. Das gantz Neüw Testament... Bazel: A. Petri, 1523. Nyomatvány, /477/ levél, 8°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther részleges bibliafordítása: Újszövetség
8. Das Alte Testament deutsch. Das Dritte teyl... Wittenberg: Ch.Döring-L.Cranach, 1524. Nyomatvány, 100 levél, 2°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther részleges bibliafordítása: Ószövetség.
9. Luther, Martin: Ermanunge zum fride auff die zwelff artikel der Bawrschafft ynn Schwaben. Wittenberg: J.Klug, 1525. Nyomatvány, 20 levél, 4°
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Luther elítéli az urak, fejedelmek és papok zsarnokságát, elismeri a parasztság jogos panaszait, ugyanakkor meggyezésre int.
10. Luther, Martin: Wider die mordischen und reubischen Rotten der Bawren... /Nürnberg: H.Hergot?, 1525. Nyomatvány, 4 levél, 4°
Luther leszögezi: előre megmondta, hogy értelmetlen vérontás következik. Elsőrenden a fejedelmek felelősek ezért. Akik nem hagyják abba pusztítást, azokkal szemben jogosan használhatják a hatalom szigorát, de ez ne legyen bosszuállás.
11. Luther, Martin: Ain Sendbrieff von den harten buechlin wider die bauren. /Augsburg: S.Ruff/, 1525. Nyomatvány, 14 levél, 4°
Budapest, Egyetemi Könyvtár
A parasztháboru leverése /Frankenhausen/ után Luthert teszik felelőssé a történelemért. Válaszolva támadóinak újra elítéli a bosszuállást, s hangsúlyozza ebben az újabb iratában, hogy csakis az esztelenül rabló és gyilkoló parasztok ellen szólt első írásában.
12. Luther, Martin: Postilla vom Sonntag nach Epiphanien bis auff den sechsten Sonntag darnach. /Regensburg: P.Kohl, 1525/. Nyomatvány, /88/ levél 4°
Országos Széchényi Könyvtár
Bójtai prédikációk.

13. Luther, Martin: De servo arbitrio... ad... Erasmus Roterodamum. Nürnberg: I. Petreius, 1526. Nyomtatvány, /158/ levél, 8°
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
Luther az akaratszabadság problémáját a feltétlen hitben oldja fel, Erasmus "korlátozott" szabad akaratával szemben.
14. Luther, Martin: Deutsche Messe und Ordnung des Gottesdienstes. Wittenberg: /M. Lotter/, 1526. Nyomtatvány, /24/ levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár
Az evangéliumi alapokra fektetett istentisztelet rendje.
15. Luther, Martin: Deudsch Catechismus. Wittenberg: G. Rhau, 1529. Nyomtatvány, 94 levél, 4°
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Luther Nagy Kátéja a keresztyén hit alaptételeinek részletező feldolgozása
16. Luther, Mart/in/: Der LXXXII. Psalm/ Ausgelegt. Wittenberg: N. Schirlentz, 1530. Nyomtatvány, /28/ levél, 4°
Evangélikus Országos Könyvtár
A 82. zsoltár magyarázata. Luther számára a Bibliából különösen kedves volt a Zsoltárok könyve. Több ízben magyarázta a zsoltárokat egyetemi előadásában is.
17. Luther, Martin: Catechismus minor pro trivialibus scholis... Nürnberg: Fr. Peypus, 1532. Nyomtatvány, /24/ levél, 8°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther Kis Kátéja: a keresztyén tanítás alaptételei lelkészek és családok számára, kérdés-felelet formában feldolgozva. Az eredeti német szöveget iskolai célra latinra fordította Luther hajdani diáktársa, a reformátor Justus Jonas.
18. Athanasius: Libri contra idolatriam gentium... cum prefatione D. Martini Lutheri et D. Ioannis Pomerani /Bughagen/... Wittenberg: /N. Schirlentz/, 1532. Nyomtatvány, /177/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Athanasius alexandriai püspök műve a Szentháromság védelmében, Luther és Bugenhagen előszavával.
19. Luther, Mart/in/: Der hundert und /27./ XXVII. Psalm. Wittenberg: /G. Rhau/, 1532. Nyomtatvány, /24/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Luther magyarázza a 127. zsoltárt: "Ha az Ur nem építi a házat, hiába fáradoznak az építők."
20. Biblia das ist die gantze heilige Schrift deudsch. Strassburg: W. Rihel, 1535. Nyomtatvány, 438 levél /csonka/, 2°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther teljes bibliafordítása. Első kiadása 1534-ben jelent meg.
21. Luther, Martin: An die Pfarrherrn wider den Wucher. Wittenberg: J. Klug, 1540. Nyomtatvány, 48 levél, 4°
Központi Papnevelő Intézet Pálos Könyvtára
Luther szót emel a tisztességtelen, munka nélkül szerzett jövedelem ellen.
22. /Luther, Martin - /Bugenhang/Pomeranus, Johannes:/ Vermanung an die Pfarrher... /Wittenberg: J. Klug/, 1543. Nyomtatvány, /3/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
A Wittenberg környéki lelkészekhez: a török veszedelem ellen elsősorban imádságra, igehirdetésre és összefogásra van szükség.
23. Luther, Martin: Warnungen... an seine lieben Deudschen... Mit einer Vorrede Philippi Melan/ch/thon. Wittenberg: H. Lufft, 1546. Nyomtatvány, /42/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Röpirat az evangéliumot fenyegető veszélyekről. Melanchthon előszavával Luther halála évében jelent meg.
24. Luther, Martin: Zwo schöne und tröstliche predigt... die erste von der Tauffe Christi... die andere von der bekerung S. Pauli... zu Hall in Sachsen den VI und XXVI tag January im 1546... Wittenberg: G. Rhau, 1546. Nyomtatvány, /34/ levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther utolsó prédikációi.
25. Epitaphium des ehrwürdigen Herrn und Vaters Martini Luthers... Wittenberg: G. Rhau, 1546. Nyomtatvány, /8/ levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár
Bucsuztató vers Luther halálára.
26. Luther Márton levele Dorothea Jörger felsőausztriai nemesasszonyhoz. Az urn költségen tanuló Andreas lelkész hivatalt vállalta Jörgerné birtokán, de tart attól, hogy ezzel mind magát, mind urnójét veszélybe sodorná. Wittenber/, 1537. június 3.
Eredeti kézirat, papír, 33x19,5 cm Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Lad. et. M. Fasc. IX. Nr. 311/b.

27. Luther Márton végrendelete
Wittenberg, 1542. január 6. Philipp Melanchthon, Caspar Cruciger és Johann Bugenhagen tanuk előtt. Eredeti kézirat, papír, 31,5x20,5 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 1;lo.
28. Luther egészalakos képmása
ifj.Lucas Cranach /1515-1586/
Fametszet, 24,5x14,8 cm
Megjelent: Register Deudsch und Latinisch aller Bücher und Schrifften des Ehrwürdigen Herrn D/octoris/Martini Lutheri. Wittenberg: P. Seitz, 1564. Pannonhalma, Szent Benedekrend Központi Könyvtára
29. Colloquia oder Tischreden Doct/oris/Mart/ini/ Luthers. Frankfurt/M.: S. Hutter, 1568. Nyomtatvány, /484/ levél, 2°
Pannonhalma, Szent Benedekrend Központi Könyvtára
Lutheri asztali beszélgetései otthonában, vendégei körében.
30. On Aplas von Rom kan man wol selig werden durch anzaigung der göttlichen hailigen geschryfft. Augsburg: M.Ramminger, 1520. Nyomtatvány, /7/ levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár
Röpirat a pápai bucsuengedélyek ellen. Címlapfametszet: a pápai bucsubulla felolvasása közben a templomban árulják a bucsucédulákat.
31. Doctor Martini Luthers offenliche Verhör zu Worms im Reichstag, Red und Widerred am 17 tag aprilis... im jar 1521...beschehen. /Augsburg: M.Ramminger, 1521/. Nyomtatvány, 10 levél, 8°
Pannonhalma, Szent Benedekrend Központi Könyvtára
Luther kihallgatása a wormai birodalmi gyűlésen.
32. Cochläus, Johannes: Sieben Köppfe Martini Luthers. Lipcse: V.Schumann, 1529. Nyomtatvány, /25/ levél, 4°
Evangélikus Országos Könyvtár
Luther egyik teológiai ellenfelének gunyirata Hans Brosamer címlapfametszetével.
33. Melanchthon, Philippus: Loci communes rerum theologicarum seu hypotyposes theologicae. Wittenberg: ny. n., 1521. Nyomtatvány, /72/ levél 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Melanchthon korai műve átmenet a keresztény humanizmus és a lutheri reformáció között. A lutheri teológia első rendszerezési kísérlete.
34. Confessio /Augustana/ oder Bekantnus des Glaubens etlicher Fürsten und Stedte: Uberantwort Keiserlicher Maiestat: zu Augspurg, Anno 1530. - Apologia der Confessio. /Wittenberg: G.Rhau, 1531/. Nyomtatvány, /245/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Melanchthon fogalmazta meg a lutheri reformáció tanításait abból a célból, hogy az 1530-as augsburgi /Ágosta/ birodalmi gyűlésen V.Károly császárral elfogadtassák. Hitvalló s egyben hitvédő irat. Nagyobb részében az evangélikus és a római egyház egyező tanítását írja le, a Szentírásra és az egyházatyákra hivatkozva azonban sürgeti a visszasságok megszüntetését. Az Ágostai Hitvallás a mai napig a világ evangélikusságának alapvető irata.
35. Eber, Paul: Calendarium historicum... Wittenberg: G.Rhau, 1550. Nyomtatvány, 233 levél, 8°
Országos Széchényi Könyvtár Kézirat-tár, Oct.Lat.706.
Eber kalendáriuma Melanchthon sajátkezű vers-bejegyzésével.
36. Bugenhagen Pomeranus, Johannes: In librum psalmodum interpretatio... Bazel: A.Petri, 1524. Nyomtatvány, /397/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Luther reformátor-társának zsoltár-magyarázatai.
37. Hoffer, Johann: Icones Catechesos. Wittenberg: J.Crato, 1558. Nyomtatvány, 48 levél, 8°
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Keresztyén tanítás képekben, az erdélyi származású Jacob Lucius metszeteivel.
38. Zwingli, Huldreich: Ain götliche Ermanung an die... Aydgenossen zu Schweitz...Zürich: ny.n., 1522. Nyomtatvány, /11/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
A svájci reformátor inti hazája előljáróit; óvakodjanak attól, hogy idegen zsoldba álljanak.
39. Bucer, Martin: Acta colliquii in comitiis imperii Ratisponae habiti... Strassburg: ny.n., 1541. Nyomtatvány, /114/ levél, 4°
Evangélikus Országos Könyvtár
Az egyház egységének visszaállításáért folyó fáradozások egyik állomása a regensburgi birodalmi gyűlés. A vallásügyi tárgyalások iratanyagát a svájci reformációhoz csatlakozó strassburgi M. Bucer adta ki saját előszavával.

40. Calvinus, Johannes: Institutio Christianae religionis... Genf: E. Vignan-J. le Preux, 1585. Nyomtatvány, /303/ levél, 4°
Evangelikus Országos Könyvtár
Kálvin főműve /első megjelenés: 1559/ a kor jelentős dogmatikája.
41. Az Atyaisten három csapása, 1522 körül
Id. Lucas Cranach /1472-1553/ műhelye
Hársfa, 74,5x56 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 128
42. A kereszt felállítása, 1524.
Id. Jörg Breu /1475 körül - 1537/
Fenyőfa, 87x63,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 6219
43. Petrus von Clapis jogtudós képmása, 1528 körül
Id. Barthel Bruyn /1493-1555/
Fa, 41x32,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 50.754
44. Judit Holofernes fejével, 1530
Michael Ostendorfer /1495 körül - 1559/
Hársfa, 30,3x24,7 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 129
45. III. Frigyes szász választófejedelem /1486-1525/ arcképe, 1532
Id. Lucas Cranach /1472-1553/ műhelye
Tölgyfa, 20,7x14,8 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1341
46. I. János szász választófejedelem /1525-1532/ arcképe
Id. Lucas Cranach /1472-1553/ műhelye
Tölgyfa, 20,4x14,6 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1340
47. Krisztus és a házasságtörő asszony, 1532
Id. Lucas Cranach /1472-1553/
Hársfa, 82,5x121 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 146
48. Mária szőlőfürtöt nyújt Gyermekeinek, 1537 után
Id. Lucas Cranach /1472-1553/ műhelye
Hársfa, 73x55 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 140
49. Férfiképmás, 1545
Georg Pencz /1500 körül - 1550/
Vászon, 110x83 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 912
50. Krisztus a kereszten, XVI. század második negyede, Délnémet festő
Hársfa, 89x39 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1819
51. Krisztus a Pokol tornácán /Dürer rézmetszete után B.16/, XVI. század második negyede, Délnémet festő
Hársfa, 89x39,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1820
52. Bűnbeesés és megváltás /Törvény és kegyelem/, XVI. század közepe, Német festő /Lucas Cranach kompozíciója nyomán/
Tölgyfa, 82x59,5 cm
Szépművészeti Múzeum, letét
53. Imádkozó férfi a Szentháromsággal
A brugge-i Szent Orsolya-legenda Mestere /működött 1470-1500 között/
Tölgyfa, 57,2x40,3 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3842
54. V. Károly császár /1519-1556/ ifjúkori képmása, 1516 körül
Barend van Orley /1487 vagy 1488-1541/
Tölgyfa, 71,5x51,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1335
55. Mária magyar királyné /1521-1526/, Németalföld helytartójának képmása, 1530 körül
A Magdolna-legenda Mestere /működött a XV. század végén és a XVI. század első harmadában/
Tölgyfa, 33,4x24 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 54.1941
56. A négy evangélista /Máté, Márk, Lukács és János/ XVI. század első fele
Ismeretlen északnémetalföldi festő
Lucas van Leyden /1494-1533/ 1518-ban készített rézmetszetsorozata /B.100-103/ után
Fa, egyenként 12,5x9,4 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 157 a-d
57. II. Lajos király /1516-1526/ ideálképmása, XVI. század első fele
Németalföldi vagy német festő
Tölgyfa, 34,8x28,8 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 77.6
58. Szent Jeromos, XVI. század második negyede
Marinus van Reyerswaele /1490 vagy 1495-1560 körül/
Tölgyfa, 88,5x64,5 cm
Szépművészeti Múzeum, letét
59. Két álszent öreg férfi, XVI. század közepe
Quentin Metsys /1465/66-1530/ után
Fa, 30x44,7 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 877
60. Női képmás, 1560-as évek
Nicolas Neufschatel /1527-1590 körül/
Vászon, 97,5x81,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 358
61. Tivornyázó társaság, XVI. század második fele,
Maerten van Cleve /1527-1581/
Tölgyfa, 42,6x53,4 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 870
62. Csendélet és a gazdag ember halála, 1600 körül
Christian van der Perre /említve 1571-ben és 1580-ban/
Tölgyfa, 51x74,3 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 61.5

63. Páskavacsora.
Victor Kayser /1502 körül - 1552/
1553/
Relief, solnhofeni kő, 28x79 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 7168
64. Szatirikus érem X.Leó pápáról, 1517
Németalföldi mester
Ezüst, átmérője 45 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.52.
65. Luther Márton éremportréja, 1521
HG monogramista
Ezüst, átmérője 59 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: 261/914-42
66. Joachimstahl-i biblikus érem, 1527
Előoldal: Krisztus a kereszten
Hátoldal: Az érciggyó és Izrael népe
Caspar von Mergenthal
Ezüst, aranyozott, átmérője 44 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.455.
67. Joachimstahl-i biblikus érem, 1537
Előoldal: Krisztus feltámadása
Hátoldal: Sámson Gáza kapuját hor-
dozza
Concz Welcz
Ezüst, aranyozott, átmérője 52 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.344.
68. Biblikus érem, 1538
Előoldal: Krisztus a kereszten
Hátoldal: Az érciggyó és Izrael népe
Peter Flötner /1486-95 között-1546/
Ezüst, aranyozott, átmérője 59 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: Ebenhöch 447o.
69. Gunyérem a pápáról, 1543
Előoldal: kettős arc, pápa-bohóc
Hátoldal: Az igaz és a hamis tanít-
ás allegorikus ábrázolá-
sa
Friedrich Hagenauer /1500 körül -
1546 után/ után öntve
a. Ezüst, átmérője 38 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: Procopius 3o75.
b. Bronz, átmérője 38 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: 94/94o. Egyetem 1oo9.
70. Szentháromságérem
Előoldal: Szentháromság /Gnadenstuhl/
Hátoldal: az Athanasiusi Hitvallás
szövege
id.Hans Reinhart /megh. 1581/
a. 1544, ezüst, fűleztet, átmérője
1o2,5 mm, Magyar Nemzeti Múzeum,
Éremtár, ltsz.: Ebenhöch 3o9o.
b. 1546, ezüst, átmérője 11o mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: Ebenhöch 4343
71. János Frigyes szász választófejede-
lem /1532-1547/ éremportréja, 1544
id.Hans Reinhart /megh. 1581/
Ezüst, átmérője 67 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: Delhaes XIV.42.
72. Joachimstahl-i biblikus érem, 1546
Előoldal: Az utolsó vacsora
Hátoldal: Az utolsó ítélet
Nickel Milicz /megh. 1575 előtt/
Ezüst, aranyozott, átmérője 54,5 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.453.
73. Joachimstahl-i biblikus érem, 1546
Előoldal: Az utolsó vacsora
Hátoldal: Az utolsó ítélet
Nickel Milicz /megh. 1575 előtt/
Ezüst, átmérője 55 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.463.
74. Joachimstahl-i biblikus érem
Előoldal: Lázár koldul a gazdag em-
ber lakomáján
Hátoldal: A gazdag ember a pokolban,
Lázár Isten kebelén
Michael Hohenauer /működött a XVI.
század második negyedében és közepén/
Ezüst, aranyozott, átmérője 44 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.375.
75. Keresztelőérem, 1559
Előoldal: Krisztus keresztelése
Hátoldal: A keresztelés eseményét
megörökítő szöveg nevekkel,
 dátummal
Ismeretlen német mester
Ezüst, aranyozott, átmérője 63 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: 97/197o-174/
76. Joachimstahl-i biblikus érem, 1566
Előoldal: Keresztrefeszítés
Hátoldal: Bűnbeesés
Nickel Milicz /megh. 1575 előtt/
Ezüst, aranyozott, átmérője 48 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: 28 A/898-7
77. Joachimstahl-i biblikus érem
Előoldal: Jézus tanítványával a há-
borgó tengeren
Hátoldal: Jézus és a samáriai asszony
Nickel Milicz /megh. 1575 előtt/
Ezüst, átmérője 43 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.427.
78. Joachimstahl-i biblikus érem
Előoldal: Krisztus legyőzi a sátánt
Hátoldal: Dávid és Góliáth harca
Nickel Milicz /megh. 1575 előtt/
Ezüst, aranyozott, átmérője 46 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: N.III.452.

79. Luther Márton arcképe, plakett,
XVI. század, ismeretlen német mester
Bronz, átmérője 82 mm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: E.71.7
80. Philipp Melanchthon /1497-1560/ wittenbergi professzor arcképe, plakett
XVI. század,
Ismeretlen német mester
Bronz, átmérője 82 mm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: E.71.8
81. Haláltánc, plakett-sorozat, XVII. század eleje
ifj. Hans Holbein /1497/1498-1543/
fametszetsorozata után ismeretlen német mester
Bronz aranyozott, 6,3x4,8 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 7440-7444
82. Az utolsó vacsora, 1510
Albrecht Dürer /1471-1528/
Fametszet, papír, 39x28,7 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1413
83. A lovag, az ördög és a halál, 1513
Albrecht Dürer /1471-1528/
Rézmetszet, papír, 25,2x19,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3072
84. Szent Jeromos cellájában, 1514
Albrecht Dürer /1471-1528/
Rézmetszet, papír, 24,5x18,7 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3081
86. Fájdalmas Krisztus a kereszt lábánál, 1520
Hans Sebald Beham /1500-1550/
Rézmetszet, papír, 13x8,6 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 72 364
87. Luther mint Junker Jörg, 1522
Hans Sebald Beham /1500-1550/
id. Lucas Cranach után
Fametszet, papír, 39,4x27,9 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1346
88. Illusztrációk a Jelenések könyvéhez
id. Lucas Cranach /1472-1553/ műhelye
Fametszet, papír, 28,5x19,5 cm
- a. A hitükért mártiromságot szenvedők fehér ruhát kapnak.
ltsz.: 4545
- b. A mélység kutjából koronás sáskák özönlének elő és kinnak az embereket. ltsz.: 4549
- c. János evangélista megméri az Isten templomát. ltsz.: 4552
- d. A föld népe imádja a hétfejú fenevadat. ltsz.: 4554
- e. Isten Béránya a négy evangélistával. ltsz.: 4555
- f. A nagy aratás. ltsz.: 4556
- g. A babiloni parázna. ltsz.: 4558
Megjelentek Luther első bibliafordításában: Das neue Testament Deutzsch Wittenberg: M. Lotter, ifj., 1522 /un. Septembertestament/
Szépművészeti Múzeum
89. Brandenburgi Albert /1490-1545/ mainzi és brandenburgi érsek, választófejedelem és birodalmi kancellár arcképe, 1523
Albrecht Dürer /1471-1528/
Rézmetszet, papír, 17,6x13 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 14 317
90. III. Frigyes szász választófejedelem /1486-1525/
Albrecht Dürer /1471-1528/ arcképe, 1524
Rézmetszet, papír, 19,1x12,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 543-900
91. A zsarnokság, az uzsora és a képmutatás terhei, 1525
Peter Flötner /1486-1495 között-1546/
Fametszet, papír, 16,1x38,9 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 41 592
92. Philipp Melanchthon /1497-1560/ wittenbergi professzor arcképe, 1526
Albrecht Dürer /1471-1528/
Rézmetszet, papír, 17x12,8 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3071
93. Jézus és a gyermekek, 1529 körül
Georg Pencz /1500 körül-1550/
Rézmetszet, papír, 7,9x11,6 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3713
94. Az irgalmasság hét cselekedete, 1534
Georg Pencz /1500 körül - 1550/
Rézmetszet-sorozat, papír, 5,6x5,5cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3714-3720
95. A halál diadalmenete
Georg Pencz /1500 körül - 1550/
Rézmetszet, papír, 15x20,8 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3774
96. A Megváltó diadalmenete
Georg Pencz /1500 körül - 1550/
Rézmetszet, papír, 15,4x21,1 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3775
97. János Frigyes szász választófejedelem /1532-1547/ arcképe
Georg Pencz után ismeretlen német szerző
Rézmetszet, papír, 27,4x21,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3778
98. Jézus bizonyosságot tesz az Atyáról tanítványai előtt
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 22,7x16,3 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3347

99. Jézus beszédet mond testének és
vérének hatalmáról
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 22,4x16 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3348
100. Jézus a hamis próféták felismeré-
sére tanítja az apostolokat
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 22,6x15,4 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3349
101. Jézus hat tanítása
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 20,8x26,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3354
102. A szálla és a gerenda példázata
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 30x19,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3356
103. Az özvegyasszony adománya
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 29,1x29,2 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3357
104. A Miatyánk
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 20,1x30,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3359
105. Krisztus diadala
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 24x34,6 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3360
106. A tanítványok kiktüldése
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 29,9x40,1 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3363
107. Az utolsó ítélet
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 31,2x45 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 41596
108. Az apostoli hitvallás
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 24,4x30,7 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 41991
109. A tékozló fiu disznókat legeltet,
1538
Hans Sebald Beham /1500-1550/
Rézmetszet, papír, 7,2x11,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 737
110. A tékozló fiu elpazarolja vagyonát
1540
Hans Sebald Beham /1500-1550/
Rézmetszet, papír, 5,9x9,9 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 594-
912
111. Illusztrációk Luther bibliafordi-
tásához
ifj. Lucas Cranach /1515-1586/
Fametszet, papír, 25,9x15,7 cm
a. Lukács evangélista. ltsz.: 4080
b. Márk evangélista. ltsz.: 41 954
- c. Máté evangélista. ltsz.: 41 955
d. János evangélista. ltsz.: 41 956
e. Pál apostol. ltsz.: 41 957
f. Péter apostol. ltsz.: 41 958
g. Jakab apostol. ltsz.: 41 959
Megjelentek: Biblia: Das ist: Die
gantze Heilige Schrifft Deudsch
Auffs new zugericht. D.Mart. Luth.
Lipce: N.Wolrab, 1541.
Szépművészeti Múzeum
112. Krisztus a földkerekség ura, 1546
Hans Sebald Beham /1500-1550/
Rézmetszet, papír, 7x5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 739
113. Franz von Sickingen /1481-1523/ bi-
rodalmi lovag arcképe
Hieronymus Hopfer /1500 körül-1550
után/
Vasmaratás, papír, 23x16,4 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3494
114. A reformáció allegóriája - Husz és
Luther urvacsorát oszt a szász vá-
lasztófejedelmeknek
Ismeretlen mester a Cranach-iskolá-
ból, 1550 körül
Fametszet, papír, 28,1x24,3 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1344
115. Luther és János Frigyes szász vá-
lasztófejedelem a keresztrefeszített
Krisztus előtt imádkozik
ifj. Lucas Cranach 1546-ban megjelent
metszete után CK monogramos német
metsző
Fametszet, papír, 9,6x17,2 cm
Megjelent: Biblia Das ist die ganze
heylige Schrift Teutsch. Frankfurt,
1565
Dunántúli Református Egyházkerület
Tudományos Gyűjteményei, Pápa,
ltsz.: 939
116. Luther Márton jelvénye: az un. Lut-
her-rózsa. D.Martini Lutheri Signet"
Ismeretlen német mester, XVI.század
Fametszet, papír, 7,1x12,1 cm
Dunántúli Református Egyházkerület
Tudományos Gyűjteményei, Pápa,
ltsz.: 1128
117. Kálvin János /1509-1564/ genfi re-
formátor arcképe, 1823
ifj.Hans Holbein után Neuhauser Fe-
rend /1763-1836/
Litográfia, papír, 32x21,3 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 54.673

II. A lutheri reformáció legkorábbi nyomai Magyarországon

- A királyi udvar és a főpapság válasza a lutheri tanítás hazai terjedésére - "Eretnekellenes" vallásügyi határozatok az 1520-as évek országgyűlésein - Királyi intézkedésre egyházi vizsgálat soproni papok és polgárok ellen - Magyarok német birodalmi gyűléseken Wörmis /1521/ és Augsburg /1530/ - Erasmus és Mária királyné - Luther és Mária királyné - Luther a török veszedelméről - Főúri családok a reformáció oldalán
118. Magyarország térképe /1514/
Lázár mester
Fametszet, papír, 82x59,3 cm
Megjelent Ingolstadt: Peter Appianus, 1553
Országos Széchényi Könyvtár, App.M. 135
119. Buda látképe, 1541
Erhard Schön /1491 előtt - 1542/
Fametszet, papír, 46x145 cm
Új levonat régi dűcről
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 209/1939 Gr.
120. Esztergom látképe, 1595
Jacob Hoefnagel /1575-1630/ rajza után ismeretlen német metsző
Rézkarc, papír, 35x51,5 cm /körülvágott/
Megjelent G.Braun-F.Hogenberg: Urbium praecipuarum mundi theatrum quintum. Köln, 1597/1598
Országos Széchényi Könyvtár, App.M. 559
121. Búcsúengedély Máriássy István és családja részére Márton eperjesi plébánostól, Péter bíboros, pápai követ megbizottjától.
Eperjes, 1501. június 17.
Eredeti oklevél, papír, 21x32,5 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.74 975
122. Búcsúengedély Kapó Menyhért és atyafia, Sándor s mindkettőjük családja részére Péter bíboros, pápai követ-től.
Esztergom, 1502. augusztus 8.
Eredeti oklevél, hártýára nyomtatva és kitöltve, 19x28,5 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.46 599
123. II. Lajos király /1516-1526/ arcképe, XVI. század második fele
Tobias Stimmer /1539-1584/
Fametszet, papír, 18,6x15,5 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: lo 174
124. Mária királyné /1521-1526/ arcképe, XVI. század második fele
Karel Sicheu /megh. 1604 után/
Rézmetszet, papír, 18,7x14,3 cm
Országos Széchényi Könyvtár, App.M.11
125. Ambrosius Catharinus: Apologia pro veritate catholicae et apostolicae fidei ac doctrinae adversus impia et valde pestifera Martini Lutheri dogmata. Bécs: ny.n., 1521. Nyomtatvány, /163/ levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár
A szerző domonkosrendi szerzetes; Luther elleni hitvédő iratát Werbőczy István adta ki II. Lajosnak szóló ajánlással.
126. /Balbi, Girolamo:/ Oratio in imperiali conventu Bormaciensi... die 3. Apr.1521... habita. Carolus V. Decretum in causa Lutherania. /Bécs: J.Singriener, id./, 1521. Nyomtatvány, /16/ levél, 4°. RMK III 239
Országos Széchényi Könyvtár
A magyar király egyik követének, a pozsonyi prépostnak beszéde a wormsi birodalmi gyűlés előtt. Támogatást kér a török ellen. Hozzányomtatva a császári ediktum Luther ellen.
127. Az 1523. évi Szent György napi /április 24./ budai országgyűlés határozatai. Az 54. cikkely a lutheránusokat fej- és jószágvesztéssel sújtja.
Egykoru másolat, papír, 33x22 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.36 369
128. Lomniczai Horváth János szepesi prépost pásztorlevele a lutheránusok ellen.
Szepesváralja, 1524. augusztus 20.
Közli Ribini, Ioannes: Memorabilia Augustanae confessionis in regno Hungariae...Pozsony: C.G. Lippert, 1787-1789.2. kötet, 403-409.1.
Evangélikus Országos Könyvtár
129. Az 1525. május 7-i rákosi országgyűlési határozatok 4. cikkelye: "... a birodalomból valamennyi lutheránus kiírtassék, és akárhol feltalálhatóak, nemcsak egyházi emberek, hanem világi személyek is, fogattassanak és égettessenek el." Közli /Corpus Iuris Hungarici/ Decreta, constitutiones et articuli regum inclyti regni Ungariae...Nagyszombat: /Telegdi/, 1584. Nyomtatvány, /406/ levél, 2°. RMK II 183
Evangélikus Országos Könyvtár
130. II. Lajos megdorgálja Pemfflinger Márk szepeni királybíró-t, mert nem lép föl erélyesen a lutheri tanok terjedésével szemben.
Közli Oltardus, Andreas: Concio solennis...completens initia et progressum reformationis primae ecclesiae Saxonicae...Szepes: M.Pistorius, 1650. Nyomtatvány, /40/ levél, 4°. RMK II 738
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

131. II. Lajos király éremportréja, 1526
Hans Daucher /1486 körül - 1538/
követője
Alabástrom, átmérője 61 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: 27.C./980-1
132. Mária királyné éremportréja, 1526
Hans Daucher /1486 körül - 1538/
követője
Alabástrom, átmérője 60,5 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár,
ltsz.: 27.C./980-2
133. II. Lajos király értesíti a soproni tanácsot, hogy Luther tévtanait hirdető soproni ferences szerzetes ügyének megvizsgálására Gergely ferencendi tanárt küldi hozzájuk, egyúttal megtiltja az eretnek tanítások olvasását, megvitatását és elrendeli Luther könyveinek elégetését.
Buda, 1524. október 14.
Eredeti oklevél, papír, 27,4x29 cm
Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Dl.2700
134. Gergely ferencendi tanár vezetésével a városi tanács előtt folytatott vizsgálat jegyzőkönyve Krisztof ferences szerzetes prédikálása, Luther könyveinek terjedése és a bűntilalom megszegése ügyében.
Sopron, 1524. október 23-30.
Eredeti fogalmazvány, papír, 32,5x22,5 cm
Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Dl.2701
135. A soproni polgárok a király előtt tiltakoznak az ellen, hogy a városban a lutheránus eretnekséget prédikálták volna, hivatkoznak az e célból kiküldött vizsgálóbíróra, egyszersmind a feljelentő felől érdeklődnek.
Sopron, 1524. október 31.
Eredeti fogalmazvány, papír, 32x22,3 cm
Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Dl.2702
136. II. Lajos király megparancsolja a soproni városbíróknak és a tanácsnak, hogy a bűjtiszegő Pál kereskedőt tovább ne sanyargassák.
Buda, 1525. január 28.
Egykoru másolat, papír, 30x22 cm
Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Dl.2715
137. Sopron és Pozsony városokba és megyékbe kiküldött királyi biztosok Szalkay László esztergomi érseknek jelentik, hogy az említett helyeken a hatóságok erélyes intézkedéseikkel elfojtották a lutheránus eretnekség terjedését.
Pozsony, 1526. június 23.
Egykoru másolat, papír, 30x22,3 cm
- Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Dl. 2758
138. Luther Márton arcképe, 1523
Daniel Hopfer /1470 körül - 1536/
Vasmaratás, papír, 23,4x15,9 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 3407
139. Luther Márton: A 109./110./ zsoltár magyarázata
Das Dixit dominus domino meo. /Wittenberg, 1518./
Eredeti kézirat, papír, 21,7x16,2 cm
Evangélikus Országos Levéltár,
I a 1;4.a.
140. Luther, Martin: Vier tröstliche Psalmen an die Königin zu Hungern. /Nürnberg/: H.Hergot, 1527.
Nyomtatvány, 44 levél, 8°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther négy zsoltármagyarázata és Mária királynéhoz intézett vigasztaló levele.
141. Mária királyné éremportréja, XVI. század első fele
Ismeretlen mester
Ezüst, átmérője 59 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár
ltsz.: É.N.42.A/911.7.
142. Mária királynénak tulajdonított ének: "Mag ich Unglück nicht widerstahn..." /Bár hitemért szenvednem kell.../
Luther, Martin: Geystliche lieder... von newem zugericht mit vil schoenen Psalmen und Liedern gemehret...
Nürnberg: V.Newber, 1570.
Nyomtatvány, /305/ levél, 12°
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
143. Rotterdami Erasmus /1469-1536/ arcképe, 1526
Albrecht Dürer /1471-1528/
Rézmetszet, papír, 32,3x23 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 1546
144. Erasmus, Roterodamus: Vidua christiana... Bazel: Froben, 1529. Nyomtatvány, 318 levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Erasmus a keresztyén özvegyasszonyról írt művét Mária királynénak ajánlja. A közvetítő Johann Henckel, a királyné udvari papja, a reformáció híve
145. I. Ferdinánd király /1527-1564/ arcképe, 1531
Barthel Beham /1502-1540/
Rézmetszet, papír, 20,5x13,1 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 591-912
146. Ferdinandus I.: Edictum adversus anabaptistas, Lutheranos, Zuinglianos... /Bécs/: ny.n., 1527.
Nyomtatvány, /16/ levél, 8° RMK III 269

- Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- I. Ferdinánd ediktuma az anabaptisták, a lutheránusok, a Zwingliánusok, stb. ellen
147. V. Károly császár, I. Ferdinánd király és Mária özvegy királyné éremportréja, 1532
Peter Flötner /1486-1495 között - 1546/
Ezüst, átmérője 74 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: 97/1970-146
148. Frangepan, Wolfgang: Oratio ad Serenissimum Carolum V...Augsburg: A.Weissenhorn, /1530/. Nyomtatvány, /4/ levél, 4° RMK III 276
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Az augsburgi birodalmi gyűlés horvát szónoka segítséget kér a török elleni háborúhoz
149. Luther, Martin: Vom kriege widder die Türcken. Wittenberg: H.Weiss, 1529. Nyomtatvány, 32 levél, 4°
Országos Széchényi Könyvtár
Luther a török veszedelem közelségében a korábinál határozottabban áll ki a háboru szükségessége mellett.
150. /Georgius de Hungaria:/ Chronica und Beschreibung der Türckey... Nürnberg: Fr.Peypuss, 1530. Nyomtatvány, /53/ levél, 4°. RMK III 283
Evangélikus Országos Könyvtár
Törökország története és leírása, Luther előszavával.
151. Luther, Martin: Eine Heerpredigt wider den Türcken...Wittenberg: G.Rhau, 1541. Nyomtatvány, 36 levél, 4°
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Luther Bécs ostroma /1529/ után nyomtatékosan figyelmeztet a török veszedelemre. Fölbíását 1541-ben a könyv újabb kiadásával ismétli meg.
152. Enyingi Török Imre címeres levele II. Ulászló király, Buda, 1507. augusztus 25.
Pergamen, 49,4x65,3 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.50 244
153. Thurzó Elek országbíró /1527-1542/ arcképe XVII. század
Elias Widemann /működött 1634-1666 között/ metszete után ismeretlen festő,
Olaj, vászon, 18,5x15 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 295
154. Thurzó Elek pecsétgyűrűje, XVI. század első fele
Ismeretlen magyar mester
Arany, átmérője 2,4 cm
Thurzó-címer felett A.T.monogram/
Alexius Thurzo/
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 13.1911
- III. A reformátorok első nemzedéke és pártfogóik
A Perényiek köre - Sztárai Mihály - Nádasdy Tamás köre - Dévai Mátyás - Az első magyar nyelvű teljes Ujszövetség Sylvester Jánostól - A felvidéki öt szabad királyi város /Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Kiszeben/ reformációja - Leonhardus Stöckel - Az első lutheránus helyi zsinat Erdődön /1545/ - Erdély reformációja: Honterus és Helldai - Kiadják Magyarországon a helvét és az ágostai hitvallást
155. Magyarország térképe
Pirro Ligorio: Nova descriptio totius Hungariae, 1558
Rézmetszet, papír, 46,4x38,6 cm /körülvágott/
ELTE Egyetemi Könyvtár, Ge.Fol.514
156. Vier warhafftige Missive...wie es mit Ofen vor und nach der belegerung ergangen. /Augsburg?: ny.n./, 1542. Nyomtatvány, 12 levél, 4°
RMK III 341
Országos Széchényi Könyvtár
Röplap Buda elestéről, a török dúlását ábrázoló fametszettel.
157. Az 1559. január-februári pozsonyi országgyűlés határozatai. 51.cikkely: a rendek által benyújtott valósággyi pont módosítása uralkodói önkénnyel kötelezi a lelkészeket a főpapok által kihirdetendő zsinatokon megjelenni. A távolmaradók és pártfogóik ellen büntetést helyez kilátásba.
Augsburg, 1559. március 10.
Egykoru másolat /1559. junius 8./, papír, 32x22 cm
Magyar Országos Levéltár, N 45 Privilegia recte articuli, Lad.H., Fasc.I., Nr.69.
- 158.Zrinyi Miklós /1508 körül - 1566/ arcképe, 1566 Ismeretlen német mester
Röplap, szinezett fametszet, papír 28,3x12,4 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4658
159. Albinus Nivemontius, Petrus: De Sigetho Hungariae propugnaculo, a Turca anno Christi 1566...Wittenberg: M.Uvelack, 1587. Nyomtatvány, /63/ levél, 4°. RMK III 765

- Evangélikus Országos Könyvtár
Zrinyi Miklóst, a hadvezért dicső-
ítő versgyűjtemény és Szigetvár
ostromának /1566/ története.
160. Perényi Péter /1502-1548/ korona-
őr, majd kancellár arcképe, 1548
Augustin Hirschvogel /1503-1553/
Rézkarc, papír, 28,3x19,5 cm
Szépművészeti Múzeum, ltsz.: 613-
1912
161. Perényi Péter-Augustin Hirschvogel
korkordanciakönyvének illusztrációi
Vorredt und Eingang der Concordant-
zen alt und news Testaments Durch
Pereny Petri eins tails Und nach-
volgents durch Augustin Hirschvogel
samt mer Figuren und Schrifften
erweytert und in druck pracht.
Bécs: E.Adler, 1550 /?/
Augustin Hirschvogel rézkarcai:
a. Ábrahám és Melchisedek, 1547
12,1x14,8 cm, ltsz.: 3289
b. Az utolsó vacsora, 1547
11,3x14,4 cm, ltsz.: 3286
c. Balaam próféciája, 1548
11,5x14,6 cm, ltsz.: 3291
d. A három király Heródes előtt,
1548
11,6x14,4 cm, ltsz.: 3293
e. Feltámadás - az igazak, 1549
14,1x14,1 cm, ltsz.: 3298
f. Feltámadás - a kárhozottak, 1549
14x12 cm, ltsz.: 3299
Szépművészeti Múzeum
162. Szikszai Fabricius Balázs: Oratio-
nes duae funebres. Prior de vita
et obitu...Gabrielis Perenii...
Wittenberg: C.Schleich, A.Schöne,
1570. Nyomtatvány, /44/ levél, 4°
RMK III 604
Országos Széchényi Könyvtár
Temetési beszéd Perényi Gábor evan-
gélikus főnemes és felesége, Ország
Ilona felett. Perényi 1548-ban tri-
viális iskolát alapított Sárospa-
takon, majd ezt 1566-ban quadrivi-
ummal bővítette.
163. Sáros várának látképe, 1617
Ismeretlen mester
Rézkarc, papír, 31,7x44,2 cm
Megjelent G.Braun-F.Hogenberg:
Theatri praecipuarum totius mundi
liber sextus. Köln, 1617.
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: T. 2389
164. Komjáti Benedek: Epistolae Pauli
lingua Hungarica donatae. Az Zenth
Paal leveley. Krakkó: H.Vietor,
1533. Nyomtatvány, /236/ levél, 8°
RMK I 3
Országos Széchényi Könyvtár
Részleges bibliafordítás Erasmus
és a Vulgata nyomán. Ajánlás Peré-
nyiné Frangepán Katalinnak.
165. Gálszécsi István: Kegyes énekekrül
és keresztyén hitrül rövid könyvecské.
/Krakkó: H.Vietor, 1536/, 32
levél, 8°. RMK I 8
Facsimile
Az első nyomtatott, töredékesen
fennmaradt hangjegyes énekeskönyv
Perényi Péternek ajánlva.
166. /Farkas András:/ /Chronica de int-
roductione Scytharum.../. Miképpen
az Uristen Izraelnek népét Egyip-
tomból és hasonlóképpen a magyarokat
Szkithiából kihozta.
Az 1538-ban megjelent verses króni-
kát /Krakkó: Vietor, RMK I 11/ a
Hoffgreff-énekeskönyv /Kolozsvár:
Hoffgreff, 1554-1555. RMK I 348/
őrizte meg.
Facsimile
167. Ozorai Imre: Az Christusrul, es az
ü egyhazarul, esmet az Antichris-
tusrul es az ü egyhazarul. /Krakkó:
Andryowic, 1550 körül/. /226?/ le-
vél, 8° RMK I 5
Facsimile
Magyar nyelvű, Luther szellemében
írt teológiai mű Krisztus igaz egy-
házáról és az Antikrisztusról. Első
kiadása 1546-ban jelent meg.
168. /Benczédi Székely István:/ Soltar
könü...magyar nielre fordítatott
Szekel Estuantul. /Krakkó: H.Vietor-
Strikoviabeli Lazar/, 1548. Nyom-
tatvány, 264 levél, 8°. RMK I 19
Evangélikus Országos Könyvtár
Részleges bibliafordítás: Zsoltárok
könyve. Ajánlás Gávai Lukácsnak.
169. Gávai Lukács címereslevele
I.János király, Buda, 1540. márci-
us 7.
Pergamen, 36,2x54,2 cm
Magyar Országos Levéltár, R 64
170. Tokaj visszafoglalása a töröktől,
1565, Domenico Zenoi /működött
1560-1580 között/
Rézkarc, papír, 41x29,6 cm
Országos Széchényi Könyvtár,
App.M. 23
171. Batizi András: Kerestyeni tudoman-
rul valo rövid könyveczke. Krakkó:
Strikoviabeli Lázár, 1550. Nyomtat-
vány, /88/ levél, 8°. RMK I 23
Országos Széchényi Könyvtár
Evangélikus katekizmus Luther nyomán
172. /Benczédi Székely István:/ Chronica
ez vilagnac yeles dolgairól. Krakkó:
Strikoviabeli Lázár, 1559. Nyomtat-
vány, /241/ levél, 4° RMK I 38
Evangélikus Országos Könyvtár
A Bibliára alapozott protestáns szem-
léletű világkrónika a hunok és a ma-

- gyarok történetével. A címlap után Németi Ferenc tokaji kapitány címere.
173. Sztárai Mihály: Comoedia lapidissima de sacerdotio...Az igaz papsagnac tiköre... /Magyaróvár: Huszár G./, 1559. Nyomatvány, /32/ levél, 8° RMK I 39
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Szatirikus hitvitázó komédia.
174. Pápa visszafoglalása a töröktől, 1597
Johann Sibmacher /megh. 1611/
Rézkarc, papír, 26,5x33,5 cm
Megjelent Hieronymus Ortelius: Chronologia Oder Historische Beschreibung...Nürnberg, 1602.
Országos Széchényi Könyvtár, App.M. 37
175. Nádasdy Tamás /1498-1562/ nádor arcképe, XVII. század
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 226x131 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 53.8
176. Nádasdy Tamásné Kanizsai Orsolya /megh. 1571/ arcképe, XVII. század
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 227x131 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 53,2
177. A sárvári vár látképe, XVII.század
Mathias Greischer /megh. 1712/
Rézkarc, papír, 21,3x15,1 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 55.1276
178. Keresztur látképe, XVII. század
Mathias Greischer /megh. 1712/
Rézkarc, papír, 22,6x15,8 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 55.1239
179. Gyzdawyth Péter pápai iskolamester levele Nádasdy Tamáshoz, melyben többek között írja, hogy "Sylvester Jánosunk, ki itt volt nálunk, Zalában először emelheti fel Krisztus zászlaját, és az evangéliumi igazság tanítását. Csak legyen védelmére Nagyságod. Reméljük, hogy ezt meg is fogja tenni... A többit majd elmondja Nagyságodnak a levél felmutatója, a mi Joannes Pannoniununk." Aláírás: "Petrus Gyzdawyth, ludimagister oppidi Papa, capellanus, sed non papisticus" /G.P., Pápa város iskolamestere, nempálista káplán/
Pápa, 1534. május 3.
Eredeti kézirat, papír, 33,5x21 cm
Magyar Országos Levéltár, E 185
/Arch.fam.Nádasdi/ Levelek: Vegyes
180. Sylvester János levele Nádasdy Tamáshoz, melyben az Ujszövetség elkészültéről értesíti, urának érdekeit e munka támogatásáért dicséri s örömet fejezi ki, hogy végre a magyaroknak is lesz anyanyelvű evangéliuma.
Sárvár, 1540 vége - 1541 eleje
Eredeti kézirat, papír, 29,2x21 cm
Magyar Országos Levéltár, E 185
/Arch.fam.Nádasdi/ Levelek
181. Uj Testamentum Magyar nyelwenn, mellyet az Görög, és Diák nyelwből uyonnan fordijtank, az Magyar nipnek Keresztyen hütben való ippülsire. Sárvár-Ujsziget: /Nádasdy Tamás és Sylvester János nyomdája, Strutius János és/ Abádi Benedek, 1541. Nyomatvány, 382 levél, 4°.
RMK I 15
Országos Széchényi Könyvtár
Sylvester János részleges bibliafordítása: az Ujszövetség. A Vulgata és a korábbi magyar fordítások figyelembe vételével Erasmus görög kiadása alapján készült. Utolsó levélén Nádasdy Tamás és Kanizsai Orsolya egyesített címere.
182. Sylvester János levele Nádasdy Tamáshoz, melyben pártfogójának kérdésére véleményt mond Heltai bibliafordító társának, Szegedi Lajosnak zsoltárfordításáról, s egyben beszámol saját fordítói gyakorlatáról.
Bécs, 1547. szeptember 26.
Eredeti kézirat, papír, 32,5x22 cm
Magyar Országos Levéltár, E 185
/Arch.fam.Nádasdi/ Levelek
183. Rabus, Ludwig: Die fürnembsten heiligen Ausserwehlten Gottes Zeugen, Bekennern und Martyrern... /Strassburg: J.Rihel, 1572/. Nyomatvány, /791/ levél, 2°
Evangélikus Országos Könyvtár
Rabus az egyház hitvallóiról és mártírjairól szóló könyvének második kötetében ismerteti Dévai Mátyás kihallgatását Faber püspök előtt, bécsi fogsága idején /1531-1533/.
184. Dévai Mátyás levele Nádasdy Tamáshoz Nürnbergből, melyben könyvének közzeli megjelenéséről ír s arról, hogy ugyanitt az Ujszövetséget is ki lehetne nyomtatni magyar nyelven. Ottó nevű barátja elvállalná a munkát, de Dévai úgy véli, hogy ehhez sok pénzre volna szükség.
Nürnberg, 1536. december 3.
Eredeti kézirat, papír, 32,4x21 cm
Magyar Országos Levéltár, E 185
/Arch.fam.Nádasdi/ Levelek
185. Devai /Mátyás/: Disputatio de statu in quo sint beatorum animae post hanc vitam. /Nürnberg: J.Petreius/, 1537. Nyomatvány, /76/ levél, 4°
RMK III 318

- Evangélikus Országos Könyvtár
- Dévai műve három részből áll:
1. Értekezés az üdvözültek halál utáni sorsáról;
 2. Válasz Szegedi Gergely ferences szerzetes vitairatára;
 3. Beszámoló kihallgatásáról bécsi fogsága idején.
186. /Dévai Mátyás:/ Orthographia Ungarica, azaz igaz iraz modiarol valo tudomány... /Krakkó: Viator/, 1549. Nyomtatvány, /15/ levél, 8°. RMK I 20
Országos Széchényi Könyvtár
Dévai név nélkül kiadott munkája keresztyén tanítás, a magyar hangok írásának szabályaival.
187. Luther mint mártíromságot is vállaló prédikátorról emlékezik meg Dévairól, aki wittenbergi házának vendége volt.
Tischreden oder Colloquia Doct/oris/ Mart/ini/ Luthers...Eisleben: U. Gaubisch, 1566. Nyomtatvány, /654/ levél, 2°
Evangélikus Országos Könyvtár
188. Tinódi Sebestyén: Cronica. Kolozsvár: Hoffgreff, G.1554. Nyomtatvány, /160/ levél, 4° RMK I 33
Országos Széchényi Könyvtár
Históriás énekek kottával, köztük tudósítások egykoru eseményekről. Tinódi 1541 előtt Török Bálint pártfogoltja, később kapcsolatban állt Nádasdy Tamással is.
189. Pernesith Györgynek, Nádasdy Tamás sárvári tiszttartójának hagyatéki könyvleltára /történeti munkák, bibliák, egyházatyák művei, Erasmus, Melanchthon, Zwingli, Brenz, Kálvin, stb. könyvei/
Sárvár, 1560. május 9.
Eredeti kézirat, papír, 32x22,5 cm
Magyar Országos Levéltár, E 211
Lymbus III. ser.29.Nr.6.
190. Sibolti Demeter deák, utóbb csepregi rektor levele Nádasdy Tamás özvegyéhez, Kanizsai Orsolyához, melyben felajánlja tanítói szolgálatát a csepregi iskolában.
Csepreg, 1566. augusztus 16.
Eredeti kézirat, papír, 32,2x22,5cm
Magyar Országos Levéltár, E 185
/Arch.fam.Nádasdi/ levelek
191. Fedeles serleg Nádasdy-címerrel
Serleg: carneolachát, aranyozott ezüst foglalásban; N ötvös-jegy, Nürnberg, XVI. század, magassága 17,3 cm
Fedél: aranyozott ezüst; KIK kezdőbetűs ismeretlen mesterjegy, Pozsony, 1711 körül, magassága 18 cm
- Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 55.275.C.
192. Kassa látképe, 1617
Egidius van der Rye /megh.1605/
rajza után ismeretlen német metsző
Rézkarc, papír, 30,5x54 cm /körülvágott/
Megjelent G.Braun-F.Hogenberg:
Theatri praecipuarum totius mundi urbium liber sextus. Köln, 1617
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 5883
193. Lőcse város pecsétje, a város címerével, 1551 ismeretlen mester
Ezüst, átmérője 5,8 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1921.32.
194. Stöckel, Leonhard: Postilla...
Bártfa: /D./ Gutgesell, 1596.
Nyomtatvány, /540/ levél, 2° RMK II 260
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár, letét az Evangélikus Országos Könyvtárban
Stöckel Lénárt bártfai prédikátor és rektor poszthumusz prédikációs kötete.
195. Confessio Christianae doctrinae... /Bekanntnus christlicher lehr...
Az öt szabad városoknak Fölső Magyar Országban... hitről való valás tétele.../ Kassa: Fischer J. 1613. Nyomtatvány, /20/ levél, 4°. RMK I 440, RMK II 352,353
Országos Széchényi Könyvtár
Az un. Ötvárosi Hitvallás 1560-1564 között keletkezett.
196. Schwendi Lázár levele Kapy Ferenc és Miklós földesurakhoz, hogy a Kassára magyar prédikátornak meghívott tanítót Kapiból bocsássák el.
Kassa, 1561. szeptember 4.
Eredeti kézirat, papír, 32,5x20,7cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 24; 4.9.
197. Schwendi Lázár éremportréja, 1566 ifj.Antonio Abondio /1538-1591/
Ezüst, aranyozott, átmérője 33 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: 133/874-1.
198. Schwendi Lázár /1522-1584/ felső-magyarországi főkapitány arcképe, 1584 után
Dominicus Custos /1550 után-1612/
Rézmetszet, papír, 42,2x29,2 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 3882

199. Az első lutheránus helyi zsinat /Erdő, 1545/ hitcikkelyei a résztvevő prédikátorok névsorával. Közli: /Debreceni Ember Pál/-Lampe, Fr.A.: Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania...Utrecht: J.van Pools, 1728. Evangélikus Országos Könyvtár
200. Urvacsora kehelye paténával, 1556
Ismeretlen magyar mester
Kehely: ezüst, aranyozott, magassága 23,5 cm talpán Sulyok Ferenc és Csáholyi Anna címere, vésett felirat: SVLIIOK FECIT ANNO D.1556.ILLUCESSENTE VERBO ERAN a kupa peremén: BIBITE EX HOC OMNES MAT 26 I COR II
Paténa: ezüst, átmérője 23 cm peremén: ACCIPIE COMEDITE MAT 26 MAR 14 I COR II
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1934.333.a-b.
201. Carolius, Andreas: Epistola ad lominum Franciscum Suliok...Wittenberg: ny.n.1557. Nyomatvány, /8/ levél, 8°. RMK III 442
Tiszánineni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményének nagykönyvtára, Sárospatak.
Károlyi András Wittenbergben tanuló diák Sulyok Ferenchez intézett írása
202. Erdély térképe, 1566
Johannes Sambucus /Zsámboky/: Transilvania, Ismeretlen metsző, Bécs Rézmetszet, papír, 41,6x58,2 cm Országos Széchényi Könyvtár, App.M. 121
203. Kolozsvár látképe, 1617
Egidius van der Rye /megh. 1605/ rajza után ismeretlen német metsző Rézkarc, papír, 30,3x53,4 cm /körülvágott/
Megjelent: G.Braun-F.Hogenberg: Theatri praecipuarum totius mundi urbium liber sextus. Köln, 1617
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 1420
204. /Honter, Johannes:/ Rudimente cosmographica. Brassó: Honter J. 1542. Nyomatvány, /44/ levél, 8°. RMK II 28, Országos Széchényi Könyvtár
Brassó reformátorának verses földrajzi tankönyve és atlasza.
205. Honter /Johannes/: Reformatio ecclesiae Coronensis ac totius Barcensis provinciae.
Wittenberg: J.Klug, 1543. Nyomatvány, /22/ levél, 8° RMK III 348 Országos Széchényi Könyvtár
Brassó és környéke reformációjának egyházszervező irata.
206. Kirchenordnung aller Deutschen in Sybembürgen. /Brassó: Honter/, 1547. Nyomatvány, /44/ levél, 8° RMK II 39 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- A reformáció kiterjesztése Erdély szász egyházaira.
207. A Biblianac első része...Kolozsvár: /Heltai-Hoffgreff/, 1551. Nyomatvány, /416/ levél, 4° RMK I 25 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Részleges protestáns bibliafordítás: Mózes öt könyve. Szerkesztette és többekkel fordította Heltai Gáspár. Luther német bibliáját is használták a fordításhoz, annak wittenbergi kiadásából átvették a Genézis-képet.
208. Heltai Gáspár: Catechismus...Kolozsvár: /Heltai G./, 1553. Nyomatvány, /88/ levél /csonka/, 8°. RMK I 31 Országos Széchényi Könyvtár
Luther nyomán készült káté, egy korábbinak /1550/ bővített kiadása.
209. Bullinger, Henrich: Adversus omniacatabaptistarum prava dogmata. Zürich C.Frosch, 1535. Nyomatvány, 203 levél, 8°, Országos Széchényi Könyvtár
Heltai Gáspár és fia bejegyzése Bullinger zürichi reformátor könyvében.
210. Wagner, Valentin: Imagines mortis selectiores...Brassó: Wagner, 1557. Nyomatvány, /20/ levél 8°. RMK II 75 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Evangélikus elmélkedés versben a halálra való fölkészülésről.
211. Luther, Martin-Melanchthon, Philipp-Bugenhagen, Johann: Approbatio reformationis ecclesiae Coronensis... Brassó: /J.Honter/, /1563 körül/. Nyomatvány, /4/ levél, 8° RMK II 31 Országos Széchényi Könyvtár
A wittenbergi reformátorok levele Matthias Ramassi /Ramser/ szebeni lelképásztorhoz.
212. Georg Deidrich lelkész érme, címerével, 1592 után, NW mester, Nagyszeben Ezüst, aranyozott, átmérője 40 mm Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: Delhaes I. 784.
213. Melius Juhász Péter: Confessio catholica... Debrecen: Huszár G., 1562. Nyomatvány, 190 levél, 40°. RMK II 85 ELTE Egyetemi Könyvtár
Református hitvallás, hit- és erkölcs-tannal.
214. /Magdeburgius, Joachimus: /Christliche einfeltige bekendtnus...H.ny.n., 1566. Nyomatvány, /22/ levél, 4° Evangélikus Országos Könyvtár
Magdeburgi Joachim, Rueber János győri várkapitány német tábori lelkésze Győrben keltezett előszóval adta ki az Ágostai Hitvallást.
215. Győr visszafoglalása, 1598
Dominicus Custos /1550 után - 1612/ Rézmetszet és rézkarc, papír, 41x50,5 cm /körülvágott/

IV. Kialakulnak a reformált felekezetek határai

- Hitvalló és tanító irodalom - A reformátorok második nemzedéke: Huszár Gál, Kulcsár György, Bornemisza Péter, Beythe István - Nemesi pártfogó családok: Bánffyok, Balassiak, Máriássyak és Batthyányok - Megalakul Sopron szabad királyi város evangélikus gyülekezete - Megerősödik a helvét irány a török hódoltságban: Szegedi Kis István - Hét felvidéki bányaváros /Körmöc-, Selmec-, Beszterce-, Uj-, Béla-, Baka-, Libetbánya/ evangélikus hitvallása - A lutheri orthodoxia vitája a helvét irány képviselőivel. A csepregi kolokvium /1591/ - A protestánsok közös használatu teljes szentírás fordítása: a Vizsolyi Biblia /1590/
216. I. Miksa király /1564-1576/ arcképe, 1575
Martino Rota /1520 körül - 1583/
Rézmetszet, papír, 21,7x14,8 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 53.1131
I. Miksa 1570-ben cenzurára kötelezi a vallási irodalmat, utódja, I. Rudolf 1579-ben elrendeli, hogy engedélye nélkül tilos nyomdát állítani és könyvet kiadni.
217. Schaeus, Christian: Ruinae Pannonicae...Wittenberg: Schleich-Schöne, 1571. Nyomtatvány, 108 levél, 4°. RMK III 613
ELTE Egyetemi Könyvtár
A megyesi lelkész műve az ország és az egyház állapotáról, II. Szolimán utolsó hadjáratairól.
218. Magyarország vértanusága, 1582
Ismeretlen mester
Fametszet, papír, 29x39,5 cm
Megjelent Martin Schrott: Wappenbuch des Heil. Röm. Reichs und allgemeiner Christenheit in Europa. München: A. Berg, 1582
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 8045
219. Huszár Gál: A keresztyéni gyülekezetben való isteni diczeretec es imadsagoc. Komjáti: /Huszár G./ 1574. Nyomtatvány, /492/ levél /csonka/ 4°. RMK I 113/a.
Országos Széchényi Könyvtár
A Huszár Gál szerkesztette énekeskönyv gyülekezetek számára készült, kottákkal; egész korszakának énekincsét őrzi.
220. Komárom látképe, 1595
Jacob Hoefnagel /1575-1630/ rajza után ismeretlen német szerző
Rézkarc, papír, 37,5x48,7 cm /körülvágott/
Megjelent G. Braun-F. Hogenberg: Urbium praecipuarum mundi theatrum quintum. Köln, 1597/1598
Országos Széchényi Könyvtár, App. M. 607
221. Kulcsár György: Az ördögnek a penitencia tarto bünössel való veteke-déséről. Alsólindva: Hoffhalter, 1573. Nyomtatvány, /48/ levél, 8° RMK I 97
Országos Széchényi Könyvtár
Párbeszéd a kísértő és a bünös között a megigazulásról; ajánlva Zrinyi Györgynek, Kristófnak és Miklósnak.
222. /Kulcsár György/ /Postilla az az evangyeliomoknak...prédicatio szerint valo magyarázattia.../ /alsólindva: R. Hoffhalter/, 1574. Nyomtatvány, 562 levél, 4°. RMK I 114
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár, letét az Evangélikus Országos Könyvtárban
A kor legnépszerűbb prédikációs kötete. Szerzője alsólindvai prédikátor, munkáját Bánffy Miklósnak ajánlja.
223. Az alsólindvai vár látképe, 1686
Justus van der Nypoort /1625-1692/
Rézkarc, papír, 17,4x11,7 cm
Megjelent Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein: Ertz-Herzogliche Handgriffe Dess Zirckels und Lini-als...Bécs, 1686
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 3748
224. Bornemisza Péter: Első része az evangéliomokból...valo tanvsagoknac.../Komjáti/-Sempte: /Huszár G./- /Bornemisza P./, 1573. Nyomtatvány, /455/ levél, 4°. RMK I 95
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
Bornemisza Péternek, a magyar reformátorok második nemzedéke legnagyobb alakjának öt kötetes prédikációgyűjteménye, első rész.
225. Sempte várának látképe, 1686
Justus van der Nypoort /1625-1692/
Rézkarc, papír, 16,9x11 cm /körülvágott/
Megjelent Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein: Ertz-Herzogliche Handgriffe Dess Zirckels und Lini-als...Bécs, 1686
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 3715
226. Telegdi Miklósnac peechi pispöknek felelete Bornemisza Peternek Feitegetes nevű könyvére...
Nagyszombat: Telegdi, 1580. Nyomtatvány, /105/ levél, 4°. RMK I 177
ELTE Egyetemi Könyvtár

- Telegdi Miklós vitairatából ismerjük Bornemisza Péter őt támadó munkáját.
227. Bornemisza Péter: Enekek három rendbe: kvlomb külömb felec. Detrekó: Bornemisza P., 1582. Nyomtatvány, /353/ levél, 4°. RMK I 195
Facsimile
Bornemisza Péter templomi, társas- és magánénekésre szerkesztette egybe számos, eddig ki nem adott éneket is tartalmazó kötetét, Balassi Istvánné Choron Anna támogatásával.
228. Bornemisza Péter: Predikatioc egész esztendő által minden vasarnapra rendeltetett euangelionbol. Detrekó-Rárbok: Bornemisza P., 1584. Nyomtatvány, /719/ levél, 2°. RMK I 207
Evangélikus Országos Könyvtár
Bornemisza prédikációinak korábbi kiadását olvasmány céljára átformálta. Ajánlás patrónusának, Balassi Istvánnak.
229. Márkusfalvi Máriássy István cimereslevele II. Ulászló király, Buda, 1504. február 29.
Pergamen, 50,8x58 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.74 978
230. Máriássy Pál fedeles serlege, cimerevel, bevéselt monogramjával, 1575
Sebastianus Aurifaber, Lócse
Ezüst, aranyozott, magassága 31 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1955.9.C.
231. Bornemisza Péter levele Máriássy Pálhoz, melyben értesíti, hogy kérésére prédikációskönyvét neki és barátainak megküldte. /Külön cédulán/ azt írja, hogy kinyomtatná a Bibliát Sáros várában, ha Rueber János támogatását megnyerné.
Detrekó, 1580. február 18.
Eredeti kézirat, papír, 32,5x21,5 cm
cédula: 15,7x21,5 cm
Magyar Országos Levéltár, P 1194
Máriássy cs. lt. levelek
232. Forgách Simon királyi főpohárnok levele fiához, Zsigmondhoz és Máriássy Zsigmondhoz, melyben értesíti a Wittenbergben tanuló ifjakat, hogy segélyt küld számukra és buzdítja őket, hogy jó "Erudiciot es Doctrinat" szerezzenek.
Hertnek, 1587. április 28.
Eredeti kézirat, papír, 32x21 cm
Magyar Országos Levéltár, P 1194
Máriássy cs. lt. levelek
233. Balassi Bálint /1554-1594/ arcképe, XVII. század ismeretlen festő másolata 1587-ben készült eredeti után
Olaj, vászon, 117,4x85,2 cm
Esztergom, Keresztény Múzeum
234. Balassi Bálint: Beteg lelkeknek való füves kerteczke... Bártfa: Gutgesell, 1580. Nyomtatvány, /60/ levél, 12°. RMK I 162
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Balassi lefordítja Michael Rook vizsgáló elmélkedéseit, "nyomorúságnak, üldözésnek és kinnak idején", és szüleinek ajánlja.
235. /Rimay János:/ Énekek a hős Balassiak életéről és haláláról. /Vizsoly: Mantskovit, 1596/. Nyomtatvány, /16/ levél, 4°. RMK I 1788
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Rimay Jánosnak, Balassi barátjának gyászversgyűjteménye.
236. A néhai...gyarmati Balas/s/i Bálintnak és...Rimai Jánosnak...Istenes éneki. Pozsony: Faber M., 1676.
Nyomtatvány, 358 levél, 12°, RMK I 1207
Országos Széchényi Könyvtár
237. Ákosházi Sárkány Ambrus cimereslevele I. Miksa császár Konstanz, 1510. október 6.
Pergamen, 56,5x72,5 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.74 550
238. Sárkány Antalnak, Nádasdy Tamás rokonának és főtisztjének végrendelete, melyben többek között 2500 forintot hagyott arra a célra, hogy "avval az pénzzel, akar az jövődelemmel Sárkány Szigethében az Catechismust predikáltassák és ad pios usus convertálják. Ha pedig az török miatt Sárkány Szigethében nem praedicálhatnának, ahul keresztyének lesznek, ott praedicáltassák."
Sopron, 1562. december 8.
Eredeti kézirat, papír, 32x22 cm
Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Lad.LII. Fasc.II.Nr.76/1.
239. Gerengel Simon soproni lelkésznek /1565-1571/, a gyülekezet szervezőjének arcképe, XVII. század vége
Michel Zakariás /megh. 1706/
Eredeti rézlemez, 13x11 cm
Soproni evangélikus egyházközség
240. Catechismus und Erklaerung der Christlichen Kinderlehre wie die in der Kirchen Gottes zu Oedenburg in Hungern fuergetragen wirt. Gestellet durch Simonem Gerengel MDLXIX. Regensburg: H.Burger, 1569. Nyomtatvány, 196 levél, 8°
Szépművészeti Múzeum
Gerengel Simon kátéja a soproni egyház használatára, Hans Schäufolein illusztrációival.

241. Christliche Kirchen Agenda...H.ny/ n., 1571. Nyomtatvány, /221/ levél, 2°
Evangélikus Országos Könyvtár
Nyugat-Magyarországon is használt osztrák agenda.
242. Sztárai Mihály válasza a soproni tanács meghívására, melyben őt a magyarajku hívek gondozására felkérték. Értesíti a tanácsot közeli jöveteléről.
Pápa, 1570. február 7.
Eredeti kézirat, papír, 31,5x22,2cm Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Lad. XII.et M.Fasc.I.Nr.29.
243. Bornemisza Péter szuperintendens levele a soproni tanácshoz, melyben Beythe Istvánt ajánlja lelkésznek a magyarajku hívek gondozására.
Sempte, 1574. április 24.
Eredeti kézirat, papír, 32x21,3 cm Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Lad. XII. et M.Fasc.I.Nr.32.
244. Oláh Ilonának - Oláh Miklós érsek hugának - végrendelete, melyben javaiból rokonainak és pártfogoltjainak hagyatkozik, közöttük Jónás Péter és Rittschendel Jakab soproni evangélikus lelkészeknek, Wolf Máté rektornak. Továbbá: "Temetésekre hagyok háromszáz forintot, kiből csináltassanak nekem... egy tisztességes szép epitaphiumot szent Mihályban, ott a hol az én prédikáció hallgató széke vagyok."
Pozsony, 1579. március 12.
Eredeti kézirat, papír, 32x22 cm Győr-Sopron megyei Levéltári Igazgatóság Soproni Levéltára, Lad.O., Fasc.I.Nr.3.
245. Frankovith Gergely: Haznos es föltötte ziksegös könyv.../Németujvár: Manlius/, 1585. Nyomtatvány, /36/ levél, 4°. RMK I
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
Soproni orvos valláserkölcsei elmélkedései, orvosi tanácsokkal, imádságokkal, énekekkel; ajánlja Beythe Istvánnak.
246. Homberger, /Jeremias/; Flosculvs Eden. Compendium...Theologiae... Németujvár: J.Manlius, 1584. Nyomtatvány, /56/ levél, 8°. RMK II 184
Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye
A gráci szuperintendens teológiai kézikönyve, ajánlással Sopron város előljáróinak.
247. Urvacsora kehely paténával, XVI. század ismeretlen magyar mester Ezüst, részben aranyozott; a kehely magassága 13,3 cm, a paténa átmérője 8,7 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
248. Urvacsora kehely paténával, XVI. század vége K.D.mesterjegy, Bécs Ezüst, aranyozott, a kehely magassága 10 cm, a paténa átmérője 8,7cm
Kehely talpán vésett felirat: IOHANNES MAIOR VERBI DIVINI MINISTER 1620
Soproni Evangélikus Egyházközség
249. Serleg, XVI. század vége Ismeretlen magyar mester Ezüst, aranyozott, magassága 15 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
250. Dobner Sebestyén soproni városi jegyző arcképe, 1607
Ismeretlen festő
Olaj, rézlemez, 23,5x28 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség, letét a Liszt Ferenc Múzeumban
251. Dobner Sebestyén soproni városi jegyző feleségének és kislányának arcképe, 1607
Ismeretlen festő
Olaj, rézlemez, 23,5x28 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség, letét a Liszt Ferenc Múzeumban
252. Beythe István: Az evangeliomok magyarázati...Németujvár: Manlius, 1584. Nyomtatvány, /315/ levél /csonka/, 4°. RMK I 211
Országos Széchényi Könyvtár
A protestánsok 1585-től 1595-ig közös szuperintendensének prédikációs kötete, Batthyány Boldizsárnak szóló ajánlással.
253. Batthyány Benedek és Boldizsár címerlevele II.Ulászló király, Buda, 1500. december 12.
Pergamen, 27,3x55,7 cm
Magyar Országos Levéltár, Dl.107 672
254. Batthyány Boldizsár /megh. 1590/ királyi főasztalnok arcképe, XVII. század, ismeretlen festő
Olaj, vászon, 223x140 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 561
255. Németujvár látképe
Lucas Schnitzer /működött 1633-1671 között/
Rézmetszet, papír, 14,4x18,9 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 2921
256. Szegedi Kis István /1505-1572/ prédikátor arcképe, XVII. század Skarica Máté /1544-1606 körül/ rajza /1568/ után ismeretlen metsző
Rézmetszet, papír, 7,3x4,4 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 6787

257. Szegedi Kis István: Theologiae sinceræ loci communes...Bázel: Perne/K.Waldkirch/, 1585. Nyomtatvány, 281 levél, 2°. RMK III 740 Országos Széchényi Könyvtár
A török hódoltság területén működő helvét irányít követő tudós prédikátor összefoglaló teológiai műve.
258. Gyula török ostroma, 1566
Johann Sibmacher /megh. 1611/
Rézkarca, papír, 16,1x26,4 cm /körülvágott/
Megjelent Hieronymus Ortelius: Chronologia Oder Historische Beschreibung...Nürnberg, 1602.
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 351
259. Besztercebánya látképe, 1676
Ismeretlen olasz mester
Rézkarca, papír, 16,1x24,7 cm
Megjelent Gualdo Galeazzo Priorato: Continuatione dell'Historia di Leopoldo Cesare. Bécs, 1676
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 4144
260. Selmecebánya látképe, 1676
Ismeretlen olasz mester
Rézkarca, papír, 16,1x25,4 cm
Megjelent Gualdo Galeazzo Priorato: Continuatione dell'Historia di Leopoldo Cesare. Bécs, 1676
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 4178
261. Körmöcbányai biblikus érem, 1534
Előoldal: Az utolsó vacsora
Hátoldal: Páskavacsora
Christof Fueszl /megh. 1561/
Ezüst, átmérője 44 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: Delhaes 7: XII.
262. Körmöcbányai biblikus érem, 1549 előtt
Előoldal: Krisztus feltámadása
Hátoldal: Jónást a cethal partra veti
Christof Fueszl /megh. 1561/
Ezüst, átmérője 48 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: 53/974-18
263. Radvánszky György Zólyom megyei alispán nászphara, 1576
Johannes Khuen, Besztercebánya
Ezüst, részben aranyozott, magassága 19,2 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1933.14
Besztercebánya városának ajándéka Radvánszky második házassága alkalmából.
264. Meltzer, Gregor: Confessio veræ religionis... Besztercebánya: Scholtz, Chr., 1578. Nyomtatvány, /119/ levél, 8°. RMK II 145 Országos Széchényi Könyvtár
- A két évtizeddel korábban keletkezett felsőmagyarországi "Hétvárosi Hitvallás" első kiadása.
265. Henkel Sebestyén körmöcbányai polgár éremportréja, 1590
Joachim Elsholtz /működött 1579-1602/ között, Körmöcbánya
Ezüst, átmérője 38 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: Delhaes I. 815.
266. Hohenberger Dávid selmecebányai polgár éremportréja, 1593
Joachim Elsholtz /működött 1579-1602 között/, Körmöcbánya
Ezüst, átmérője 37 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: 266/881-4
267. Fedeles kupa a körmöcbányai evangélikus templomból, a hét fő erény alakjával, 1595
Ismeretlen magyar mester
Ezüst, aranyozott, magassága 21,5 cm
Fedelén kettős címer és 1595-ös évsz.
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1916.51.1.
268. Christus verus phoenix...Prága: G. Daczenus, 1593. Nyomtatvány, /4/ levél, 4°. RMK III 836 ELTE Egyetemi Könyvtár
Krisztust dicsőítő költemények, G.B. betűjeles szerzőtől, Thököly Sebestyénnek ajánlva.
269. Késmárki Thököly Sebestyén bárói levele II. Rudolt császár /I. Rudolf király/, Prága, 1593. augusztus 20. Pergamen, 57x64 cm Magyar Országos Levéltár, R 64
270. Cserneki Desseffy János címereslevele II. Lajos király, Buda, 1525. április 9.
Pergamen, 50,6x63,2 cm Magyar Országos Levéltár, Dl.74 770
271. Fedeles kupa a Desseffy-család tulajdonából a tékozló fiu történetének négy jelenetével, XVI. század második fele, Ismeretlen mester
Ezüst, aranyozott, magassága 18 cm Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: Poc.Jank.159.
272. Pilcius, Kaspar: Meditationes piæ, vario metri genere ex euangeliis concinnata...Bártfa: D.Gutgesell, 1583. Nyomtatvány, /86/ levél, 8° RMK II 171 Sopron, Evangélikus Gyülekezeti Könyvtár
Vallásos költemények, a szerző nagysárosi lelkész.
273. Wagner, Martin-Faber, Thomas-Sculteti, Severinus: /1/ Examen thesivm et reglarvm Zvinglianarum...Bártfa: Gutgesell, D., 1586. Nyomtatvány, /232/

- levél, 8°. RMK II 191
ELTE Egyetemi Könyvtár
- Evangélikus vitairat az urvacso-
tanról. Szerzői a lutheri tanításo-
kat szigorúan védelmező bártfai
lelkészek.
274. /Bártfai énekeskönyv/ Az keresztieni
gievlekezetben valo isteni diczé-
rek... /Bártfa: Gutgesell, 1593/.
Nyomatvány, /212/ levél /csonka/,
4° RMK I 267
Országos Széchényi Könyvtár
- A XVI. század legjelentősebb - majd
háromszáz éneket felölelő - énekes-
könyve anyagában rokon Huszár Gál
és Bornemisza gyűjteményével.
275. Precatio pia ad Jesum Christum...
Bártfa: /Klöss/, 1597. Nyomatvány,
/4/ levél, 4°. RMK I 1787
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- Magyar nyelvű imádság versben, hal-
doklók számára.
276. Wagner Jakob /1560 körül-1600/ bárt-
fai lelkész albuma
Album amicorum et fautorum...
Autográf bejegyzésekkel, címerfest-
ményekkel 1582-1599 között, nyomtat-
ványban: Egenolph, Christian: Flores
Hesperidum pulcherrimae... Stamm
oder Gesellenbuch... Frankfurt, 1574.
223 levél, 15x9,5 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kéz-
irattár, Oct. Lat. 147.
277. /Creutzer, Georgius:/ Sendbrief
Georgii Creutzers ahn einem Ersamen
und weisen Rath... Monyorókerék: J.
Manlius, 1587. Nyomatvány, /5/ le-
vél, 4° RMK II 294/b
Evangélikus Országos Könyvtár
- A nagyőri /Szepes megye/ lutheránus
lelkész vitairata a Felvidéken ter-
jeszkedő helvét irány ellen.
278. Christlicher und kurtzer Bericht...
Monyorókerék: Manlius, 1590. Nyom-
tatvány, /63/ levél, 8° RMK II 212
ELTE Egyetemi Könyvtár
- Ismeretlen evangélikus szerző műve
az urvacso- vitatott kérdéseiről,
Joannes Hartlieb wesendorfi lelkész
előszavával.
279. Historia Colloquii Chepregiensis de
coena Domini... Bártfa: /Gutgesell/,
1591. Nyomatvány, 28 levél, 8°.
RMK II 213
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- A két protestáns felekezet szakadá-
sát eredményező csepregi hitvita
lutheránus megfogalmazású jegyző-
könyve.
280. Soós János Józsi lelkész levele
Reczés János csepregi espereshez,
amelyben arra figyelmezteti, hogy a
Formula Concordiae kötelező aláírá-
sa háborúságot és szakadást idéz
elő.
Lózs, 1595. augusztus 21.
Eredeti kézirat, papír, 32,7x21,3 cm
Evangélikus Országos Levéltár,
I a 7; 7.
281. Az Egyesség Könyve
Concordia pia et unanimes consensu
repetita Confessio Fidei et doctri-
nae... Lipsce: J. Steinman, 1580.
Nyomatvány, hozzákötve a magyar
aláírók névsora, eredeti aláírások
1598-ból és 1642-1672 között. 586
levél, 18,5x15,5 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kézirat-
tár, Quart. Lat. 1177
282. Sóvári Soós Kristóf: Postilla...
Bártfa: Klöss J., 1598. Nyomatvány,
/270/ levél, 4°. RMK I 299
Országos Széchényi Könyvtár
- Sáros megyei evangélikus nemes pré-
dikációsgyűjteménye, melyben állást
foglal a felekezeti viszálykodás
ellen.
283. Sóvári Soós István címereslevele
II. Miksa császár /I. Miksa király/,
Pozsony, 1569. október 16.
Pergamen, 52,2x65,7 cm
Magyar Országos Levéltár, P608 Soós
cs. lt. évr. 1569
284. Ambrosius /Lam/, Sebastianus: Anti-
thesis ubiquitatis... Zerbst: B. Faber,
1591. Nyomatvány, /260/ levél,
8°. RMK III 820
Országos Széchényi Könyvtár
- A helvét irányhoz hajló Lam Sebes-
tyén dogmatikai vitairata Krisztus
jelenléte kérdéséről az urvacso-
rában, Gradeczi Horváth Stansith Ger-
gely ellen.
285. Horváth, Gradeczi Stansith Gergely:
Responsonis Gregorii Horwath... pars
prima... Bártfa: Gutgesell, D., 1592.
Nyomatvány, /42/ levél, 8°. RMK
II 226
ELTE Egyetemi Könyvtár
- A lutheri tanításhoz ragaszkodó
Horváth Gergely válasza Ambrosius
/Lam/ Sebestyénnek. A főnemesi ran-
gu Horváth Gergely alapította meg a
nagyőri iskolát, amelyben Lányi Illés
és Grawer Albert ugyancsak a lutheri
orthodoxia szellemében működött.
286. Lani, /Elias/: Scutum libertatis
Christianae... Bártfa: /Gutgesell/,
1595. Nyomatvány, /44/ levél, 8°
RMK II 256
ELTE Egyetemi Könyvtár

Evangélikus vitairat a szertartásokról és a képek használatáról a helvét iránnyal szemben.

287. Grawer, Albert: Kurtze aber doch grüntliche Entdeckung...Bártfa: Gutgesell, D., 1596. Nyomtatvány, /26/ levél, 4°. RMK II 259
Országos Széchényi Könyvtár
A nagyőri iskola rektorának vitairata az urvacsora kérdésében.
288. Pepich, Stephan: Brevis, verum solida...imaginum Christianarum historicarum...defensio. Bártfa: Gutgesell, D., 1598. Nyomtatvány, /23/ levél, 8° RMK II 280
Országos Széchényi Könyvtár
Evangélikus vitairat: védi a temp-lomi képek használatát. Ajánlás többek között Nyáry Pálnak és Forgách Zsigmondnak.
289. Nyáry Pál váradi kapitány és Várday Katalin érme, 1600-as évek eleje
Előoldal: Kelet, Nyugat és az Isten felé tekintő hármás arc
Hátoldal: összetett címer
NW mester, Nagyszében
Ezüst, átmérője 43 mm
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: R.III.526.
290. Forgách Zsigmond /1565-1621/ országbíró arcképe, 1615
ifj.Egidius Sadeler /1570-1629/
Rézmetszet, papír, 28,9x19,8 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 261
291. Scultety, Severinus: Hypomnema sive admonatio brevis...Bártfa: Gutgesell, D., 1599. Nyomtatvány, /72/ levél, 4°. RMK II 292
A hazai protestáns egyháztörténet jelentős forrása a lutheri és a helvét irányú közt kialakult véleménykülönbségekről. Közli többek között Luther levelét 1544-ből Révay Ferenchez az urvacsora értelmezéséről.
292. Bocatius, Ioannes: Hungaridos libri poematum V. Bártfa: J.Klöss, 1599. Nyomtatvány, /264/ levél, 8° RMK II 287
Evangélikus Országos Könyvtár
A humanista történetíró és kassai főbíró alkalmi verseinek és leveleinek gyűjteménye, Forgách Zsigmondnak is szóló ajánlással.
293. Szent Biblia, az az Istennek O és Wy testamentvmanac...szent könyvei. Vizsoly: Mantskoyit, 1590. Nyomtatvány, 2 db, 2° RMK I 236
Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye

Az első magyar nyelvű teljes bibliafordítás a protestáns egyházak közös kincsévé vált. A gönci református lelkész, Károlyi Gáspár és társai munkájukban felhasználták többek közt Heltai és Székely István fordítását is.

V. Evangélikus rendek

- Szerepük a protestánsok törvényes jogállását kivívó szabadságharcokban és a békekötésekben - Evangélikus nádorok - Áhitatos és polémikus irodalom a Nádasdyak védnöksége alatt Dunántúlon - Egyházzervező zsinatok és kegyességi irodalom a Thurzó-család pártfogásával Felvidéken - A politikus és hitvédő Illésházyak - Kisebb patrónus családok
294. Felsőmagyarország térképe, 1595 Hungariae Regni superioris...descriptio... Ismeretlen mester
Rézmetszet, papír, 27x40 cm /körülvágott/
Országos Széchényi Könyvtár, App.M. 139
295. Pozsony látképe, 1588
Georg Hoefnagel /1542-1600/ rajza után ismeretlen német metsző
Rézkarc, papír, 30,7x50,5 cm /körülvágott/
Megjelent G.Braun-F.Hogenberg: Liber quartus urbium praecipuarum totius mundi. Köln, 1588
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 7148
296. I.Rudolf király /1576-1608/ arcképe, 1603, Hans von Aachen /1552-1615/ után ifj.Egidius Sadeler /1570-1629/
Rézmetszet, papír, 33,6x25,3 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 327
297. Az 1604. március-április pozsonyi országgyűlés határozatai. A rendek által alkotott huszonegy cikkelyhez uralkodói önkénnyel hozzátoldott 22.cikkely kizárja a vallásügyet az országgyűlési tárgyalásokból. Articuli Diaetales per Rudolphum II.Romanorum Imperatorem, et Regem Hungariae etc.ratificati. Prága, 1604. május 1. II.Rudolf eredeti aláírásával.
Nyomtatvány, 12 levél, 4°
Magyar Országos Levéltár, I 57
Ungarische Landtagsakten
298. Bocskai István /1557-1606/ fejedelem arcképe, XVI. század vége
Balthasar Caymox /megh. 1635/
Rézmetszet, papír, 17,6x14,1 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 810

299. A bécsi Békeszerződés
Tractatus Pacis. Bécs, 1606. június
23. Első pontja szabad vallásgya-
korlatot biztosít a nemeseknek, a
szabad királyi és mezővárosoknak és
a végvári katonáknak "a katolikus
vallás sérelme nélkül".
/II. Mátyás és többek között Illés-
házy István, Thurzó György, Osztro-
sith András, Forgách Simon aláírás-
ával és pecsétjével.
Eredeti oklevél, papír, 38x25,7 cm
Magyar Országos Levéltár, N 39 Lad.
C., Fasc.A., Nr. 8.
300. II.Mátyás király /1608-1619/ arcképe
Lukas Kilian /1579-1637/
Rézmetszet, papír, 31,6x24 cm /kö-
rülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 6519
301. Az 1608. szeptember 29-december 6-i
pozsonyi országgyűlés határozatai
Articuli Posonienses Anni MDCVIII.
Pozsony, 1608. szeptember 29. és
december 6. II. Mátyás eredeti alá-
írásával.
A /II./ Mátyás koronázása előtti
cikkelyek között első helyen a val-
lásügy: szabad vallásgyakorlat a
rendeknek, a szabad királyi váro-
soknak és a véghelyeknek, szabad
vallásváltás a városokban és hely-
ségekben, minden felekezetnek saját
feljebbvalói legyenek.
Nyomtatvány, 15 levél, 4°
Magyar Országos Levéltár, N 45 Fasc.
II., Lad.H., 1608.
302. Illésházy István beszéde a kassai
országgyűlésen /1608/. Közli:
Berger, Elias: Jubilaeus de origine
...S.Coronae Hungariae...Bécs:ny.n.
1608. Nyomtatvány, /22/ levél, 4°.
RMK III 1054
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
303. Bethlen Gábor /1580-1629/ fejedelem
arcképe, 1620
Lukas Kilian /1579-1637/
Rézmetszet, papír, 26,2x20,8 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 1939/74. Gr.
304. Bethlen Gábor zászlaja, 1620
Ismeretlen német metsző
Röplap, rézmetszet, papír, 33x22,5cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 54.377
305. II.Ferdinánd király /1619-1637/
arcképe, XVII. század első fele
Ismeretlen mester
Rézmetszet, papír, 21,7x14,2 cm
/körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 5866
306. I.Rákóczi György fejedelem
/1631-1648/ arcképe, XVII. század
első fele, Ismeretlen mester
Rézmetszet, papír, 25,1x17,3 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 3732
307. Az 1646. augusztus 30-1647. június
17-i pozsonyi országgyűlés határo-
zatai.
Articuli Posonienses Anni MDCXLII.
Pozsony, 1647. június 17. III.Fer-
dinánd eredeti aláírásával.
Az 5.cikkely az 1645. december 16-
án megkötött linzi békét iktatja
törvénybe, a 6-14. és a 82. cikkely
az ennek alapján vallási kérdések-
ben hozott határozatokat tartalmaz-
za, kiterjesztve a szabad vallás-
gyakorlatot a falvak népére is.
Nyomtatvány, 48 levél, 4°
Magyar Országos Levéltár, N 45 Lad.
H., Fasc.II.
308. Nádasdy /II/ Ferenc /1555-1604/ arc-
képe, XVII. század, ismeretlen festő
Olaj, vászon, 228x131 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 53.4
309. Nádasdy Ferencné Báthory Erzsébet
/1560-1614/ arcképe, XVII. század
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 226x131 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 53.6
310. /Agenda az az szent-egyházi csele-
kedeteknek...módja./ /Keresztur:
Manlius, 1598./ Nyomtatvány, /64/
levél /csonka/, 8°. RMK I 303
Országos Széchényi Könyvtár
311. Magyar István: Kézbeli könyvetske
az jól és boldogul való meghalásnac
mesterségeről.
Sárvár: Manlius, 1600. Nyomtatvány,
/154/ levél /csonka/, 8°. RMK I 315
Országos Széchényi Könyvtár
Nádasdy Ferenc kérésére és költsé-
gén J.Beust művének fordítása.
312. Magyar István: Az országokban valo
soc romlasocnak okairól...Sárvár:
Manlius, 1602. Nyomtatvány, /112/
levél/csonka/, 4°. RMK I 379
ELTE Egyetemi Könyvtár
Nádasdy Ferenc udvari lelkésze Ma-
gyarország romlásának okait az is-
tentelenségben látja, megtérésre
buzdít, hogy a török igától megsza-
badulhasson a nemzet.
313. Pázmány Péter: Felelet az Magiari
István sarvari praedicatornak...
Nagyszombat: /kápt.ny./, 1603. Nyom-
tatvány, /162/ levél, 4°. RMK I 385
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Magyar István vádjait visszahárít-
ja a lutheránusokra.

314. Zvonarics Mihály: Papa nem papa... Keresztur; Manlius, 1603. Nyomtatvány, /128/ levél /csonka/, 4°. RMK I 384 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Evangélikus szuperintendens vitairata, Tübingában megjelent Osiander-mű nyomán, Nádasdy Ferenc költségén.
315. Cimereslevél Zvonarics Gergely és testvérei, Mihály és Imre, és Mihály fiai, István és György részére II. Rudolf császár /I. Rudolf király/ Prága, 1602. szeptember 29. Pergamen, 56x66 cm Magyar Országos Levéltár, R 64
316. Magyar István: Az tekintetes... Nadasdi Ferentznek...temetésekor... Keresztur; Manlius, 1604. Nyomtatvány, /44/ levél, 4°. RMK I 390 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
317. Leonhard Hutter wittenbergi teológiai tanár levele Klaszekovics István, Zvonarics Mihály stb. lelkészekhez. Kéri, hogy a gondozásában lévő, néhai Nádasdy Ferenc ösztöndíját élvező Kis Bertalan és Lethenyi István számára az özvegy gfőrnétől is biztosítsák az ösztöndíjat. Wittenberg, 1609. december 1. Eredeti kézirat, papír, 33,7x21 cm Evangélikus Országos Levéltár, I a 24; 4.19
318. Zvonarics Imre: Az Szent Irásbeli hitünk againak...harom könyvekre valo osztasa...Keresztur; Farkas I., 1614. Nyomtatvány, /287/ levél, 4°. RMK I 449 Országos Széchényi Könyvtár
Evangélikus tanítás Istenről, az angyalokról, az emberről és a szentségről, egy tübingai mű alapján. Ajánlása Nádasdy Pálhoz.
319. Nádasdy Pál /1598-1633/ levele Klaszekovics István szuperintendenshez, melyben kérdezi, hogy udvari papjának, Kis Bertalannak nem lesz-e sérelmére, ha a husvéti ünnepekben Lethenyi István lelkész helyettesíti. Keresztur, 1619. március 25. Eredeti kézirat, papír, 32,6x21 cm Evangélikus Országos Levéltár, I a 7; 1.a.
320. /Nádasdy Pál: Áhitatos és buzgó imádságoc./ /Csepreg: Farkas I., 1631/. Nyomtatvány, /184/ levél, 12°. RMK I 598 Országos Széchényi Könyvtár
A szerző fiainak ajánlja imádságoc könyvét.
321. Samarjai János: Magyar harmonia az az Augustana és az Helvetica Confessio...eggyező értelme... Pápa: Bernhard M., 1628. Nyomtatvány, /145/ levél, 4°. RMK I 573 ELTE Egyetemi Könyvtár
Békéltető irat a két protestáns felekezet között.
322. Lethenyi István: Az Calvinistac Magyar Harmoniaianac...meghamisítása...Csepreg: Farkas I., 1633. Nyomtatvány, /83/ levél, 4°. RMK I 626 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Válasz Samarjai művére: az Ágostai Hitvallás alapján a különbözőségeket hangsúlyozza. Ajánlás Nádasdy Pálnak.
323. Lethenyi István: Az Szent Irásbeli hitünk ágainac...rövid össze-szedese...Csepreg: Farkas I., 1635. Nyomtatvány, /136/ levél, 4°. RMK I 642 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Leonhard Hutter evangélikus tanításának fordítása. Ajánlás Révay Juditnak, Nádasdy Pál özvegyének.
324. Nádasdy /III/ Ferenc /1625-1671/ levele Godi Imre csepregi lelkészhez, melyben Lékára hívja prédikálni. Léka, 1641. szeptember 17. Eredeti kézirat, papír, 31,4x20,5cm Evangélikus Országos Levéltár, I a 24; 4.31.
325. Ostyatartó a kőszegi evangélikus templomból, 1652
CI mesterjegy, Pápa
Ezüst, részben aranyozott, magassága 6,2 cm, átmérője 10 cm
Körirat: Csinaltatta és ajánlotta ez Ostyatartó Szelenczét Simon Szabó György a Magyar Templomban Való oltari Szentségnek kyszolgáltatására 1652 Esztendőben
Fedelén belül; Lethenyi István és Godi Imre
Magyar Praedicatoroc idelekben Nemescsói Evangélikus Egyházközség
326. Thurzó György /1567-1616/ nádor arcképe, 1607
ifj. Egidius Sadeler /1570-1629/
Rézmetszet, papír, 21x15,2 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4334
327. A zsolnai zsinat /1610. március 28-30./ végzései.
Acta et Conclusiones Conventu Solnensi. 1610. március 30.
Eredeti oklevél, papír, 31,8x21 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 2;12. Coll.a.
A Thurzó György nádor elnöklésével megtartott zsolnai zsinaton az északnyugati tíz vármegyéből összegyűlt világi és lelkészi tagok három szuperintendenciát szerveztek a szlo-

- vákajku gyülekezetekből és egy-egy inspektorátust a németek, illetve a magyarok részére. A főbb cikkek a szuperintendens tekintélyéről, az egyház bíráskodásáról, az ellenőrzési jogkörök megállapításáról, a lelkeszavatási jogról, a lelkészek jogait és tekintélyét biztosító intézkedésekről, a hitelvekre vonatkozó szabályokról rendelkeznek.
328. A szepesváraljai zsinat /1614. január 22./ végzése
Acta et Mutuus Consensus Synodi Augustanam Confessionem amplectentis, in Oppido Szepesvarallya... Zsolna: W. Kauder, 1708. Nyomatvány 5 levél, 4°
Evangélikus Országos Levéltár, V.18.3.
A zsinat Thurzó Kristóf elnöklete alatt a Szepes és Sáros vármegyei gyülekezetekből és a területükön lévő szabad királyi városokból két szuperintendenciát szervezett. Kánonai nagyrészt megegyeznek a zsolnai zsinaton hozottakkal.
329. Zólyomi Perinna Boldizsár: Manuale az az kezben hordozo könyvetske... Lőcse: Klösse J., 1614. Nyomatvány /216/ levél, 12°. RMK I 450
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Elmélkedések és imádságok M. Moeller műve nyomán, ajánlással Thurzó Györgyné Czobor Erzsébetnek.
330. Lackner, Christophorus: Coronae Hungariae emblematica descriptio... Lauingen: J. Winter, 1615. Nyomatvány, /103/ levél, 4°. RMK III 1156
ELTE Egyetemi Könyvtár
A magyar korona emblemikus leírása, a szerző illusztrációival. Ajánlás Thurzó Györgynek.
331. Lackner Kristóf Coronae Hungariae emblematica descriptio c. könyvéhez készített rézmetszeteinek eredeti lemezei, 1613
a. a magyar királyi korona szimbolikus képe előlnézetből, 14x12,5 cm
b. I. embléma: napkorong
c. VI. embléma: sas
d. VII. embléma: kavicsot tartó daru
e. IX. embléma: égő gyertyák
f. XII. embléma: mérleget, kardot és koronát tartó kéz
g. XIII. embléma: fénylő csillag
h. XIV. embléma: ék alakban repülő darvak
i. XXVI. embléma: koronában álló jogarok
j. XXVII. embléma: két horgony koronával
k. XXVIII. embléma: hangya
l. XXIX. embléma: gyeplő
b.-l. átmérője 6 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
332. Thurzó Imre: Horae primae... Wittenberg: J. Richter, 1615. Nyomatvány, /23/ levél, 8°. RMK III 1163
Országos Széchényi Könyvtár
Két beszéd, a szerző ajánlásával apjának, Thurzó Györgynek.
333. Abrahamides, Isaac: Oratio exequalis... Lőcse: Schultz, D., 1617. Nyomatvány, /22/ levél, 4°
RMK II 375
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Temetési beszéd Thurzó György felett.
334. Thurzó Imre /1598-1621/ wittenbergi beszédei, 1616
Rectoratus Academicus id est Orationes quas comes Emericus Thurzo de Arva... rector hactenus Academiae Wittenbergensis...
Egykoru kézirat, papír, 21 levél, 20x16,8 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kézirtár, Quart. Lat. 1551.
Thurzó Imre 1616-ban a wittenbergi akadémia rektora volt.
335. Thurzó Imre emlékalbuma. Wittenberg, 1616. Szinnyey-Merse-Kódex /69-89 levél/
Eredeti kézirat, bejegyzésekkel, papír, 178 levél, 18x13,5 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kézirtár, Quart. Hung. 1559.
336. Segner, Andreas: Disputationum ethicarum decima et quinta de virtute heroica. Jéna: T. Steinmann, 1619. Nyomatvány, /14/ levél, 4°
RMK III 1253
Országos Széchényi Könyvtár
Wittenbergi egyetemi értekezés a hősiesség erényéről; ajánlás Thurzó Imrének.
337. Thurzó Szaniszló /1576-1625/ nádor arcképe Martin Bernigeroth /1670-1733/
Rézmetszet, papír, 28,9x17,5 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4338
338. Passiócimer, 1597
Magyar munka
Szövetplasztika aranyfonalas himzés-sel, gyöngyökkel, 54,5 cm
Felirata szerint Thurzó Szaniszló szepesi gróf ajándéka Kutassy János érseknek
Esztergom, Főszékesegyházi Kincstár
339. Farkas Imre nyomdász levele Thurzó Szaniszló szepesi főispánhoz, melyben értesíti, hogy a kért könyvet /Pálházi Göncz Miklós: A gyermeketskék credoia/ mielőbb igyekszik ki-nyomtatni. Rájegyezve az átvett összeg: 9 f 25.
Keresztur, 1614. december 3.

- Eredeti kézirat, papír, 32x20,5 cm
Magyar Országos Levéltár, E 196
/Arch.fam.Thurzó/ Irreg.15.Fasc.
340. Pálházi Göncz Miklós: A gyermekets-
kék credoia. Keresztur: Farkas I.,
1615. Nyomtatvány, /164/ levél, 8°
RMK I 456
Országos Széchényi Könyvtár
1547-ben Wittenbergben megjelent
hittankönyv alapján.
341. Thurzó Szaniszló észrevételei val-
lásügyi kérdésekben az 1622. május
1-augusztus 6-i soproni országgyű-
léshez. Hely, dátum nélkül.
Eredeti fogalmazvány, papír,
31,7x20,8 cm
Magyar Országos Levéltár, N 49
Diaetae Antiquae, Lad.L., Fasc.B.,
1622.
342. Zabeler, Petrus: Eine christliche
Leichpredigt...Kassa: Schultz, D.,
1626. Nyomtatvány, 14 levél, 4°.
RMK II 447
Országos Széchényi Könyvtár
Temetési beszéd Thurzó Szaniszló
felett.
343. Kolonich Siegfried /megh. 1623/ du-
náninni főkaptány arcképe, 1607
ifj.Egidius Sadeler /1570-1629/
Rézmetszet, papír, 25x15,5 cm
/körülvágott/
Országos Széchényi Könyvtár,
App.M. 64
344. Pálházi Göncz Miklós: Az Ur vach-
raiarul... Keresztur: Farkas I.,
1613. Nyomtatvány, /183/ levél, 8°
RMK I 441
Országos Széchényi Könyvtár
Tanítás és vitairat.
345. Szunyogh Gáspár Gömör megyei főis-
pán /1642-1659/ arcképe, 1650
Elias Widemann /működött 1634-1666
között/
Rézmetszet, papír, 14,9x11,4 cm
Megjelent Widemann, E.: Icones
Illustrium
Heroum Hungariae. Bécs, 1652
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 3967
346. Szunyogh, Casparus: Disputatio phy-
sicarum...undecima. Wittenberg: J.
Gormann, 1615. Nyomtatvány, /6/
levél, 4°. RMK III 1162
ELTE Egyetemi Könyvtár
Wittenbergi teológiai értekezés
Révay Péter koronaőrnek ajánlva.
347. Hrabecius, Raphael: Oratio funebris
...Kassa: Schultz, D., 1623. Nyom-
tatvány, /44/ levél, 4° RMK II 427
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Temetési beszédek és versek Révay
Péter felett.
348. Mihálykó János: Az örök életnek...
üdeiről való könyvecske. Bárta:
Klöss, 1603. Nyomtatvány, /245/
levél, 12°. RMK I 381
Tiszáninni Református Egyházkerü-
let Tudományos Gyűjteményének Nagy-
könyvtára, Sárospatak
Az eperjesi magyar lelkésznek J.
Zader műve alapján készült elmélke-
dései; ajánlása Homonnai Drugeth
Bálintnak.
349. Bocatius, Iohannes: Militia S/ancti/
Georgii...Kassa: /J.Fischer/, 1612.
Nyomtatvány, /12/ levél, 8°. RMK
II 346
Országos Széchényi Könyvtár
Üdvözlőversek és ajánlás Széchy
Györgynek, Homonnai Drugeth György-
nek és Thurzó Györgynek.
350. Széchy György sirtáblája, címerével,
1625. Ismeretlen mester
Őn, átmérője 33,5 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori
Osztály, ltsz.: Cim.Sec.II.VIII.22.
351. Deselvits István: Tizenkét idvösse-
ges elmelkedések...Lőcse: Brewer,
L. 1639. Nyomtatvány, /409/ levél
/csonka/, 8°. RMK I 695
Evangélikus Országos Könyvtár
Özv.Széchy Györgyné Homonnai Drugeth
Mária udvari lelkésze Philipp Kegel
népszerű áhitatoskönyvét fordítot-
ta le.
352. Madarász Márton: A jó vagy kegyes
élet és boldog halál módgyáról.
Lőcse: Brewer L., 1643. Nyomtatvány,
/141/ levél, 12°. RMK I 744
Országos Széchényi Könyvtár
Az eperjesi magyar lelkész fordítot-
ta le egy német szerző munkáját és
özv. Széchy Györgyné Homonnai Dru-
geth Máriának ajánlotta.
353. Széchy Györgyné Homonnai Drugeth
Mária sirtáblája, címerével, 1643
Ismeretlen mester
Ólom, 27x23,5 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori
Osztály, ltsz.: Cim.Sec.II.VIII.23.
354. Pohár a Királyfalvi Róth-család cí-
merével. XVII. század közepe
Erasmus Bergmann, Besztercebánya
Ezüst, aranyozott, magassága 9,3cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori
Osztály, ltsz.: 1949.345.
355. Mocoschius, Leonhardus: Historia-
rum Veteris Testamenti heroico car-
mine redditatum... /Wittenberg:
Crato, 1599./ Nyomtatvány, /312/
levél, 8°. RMK III 938
Országos Széchényi Könyvtár

A német-lipcei lelkész és esperes verses ószövetségi történeteit Illésházy Istvánnak ajánlja.

356. Illésházy Gáspár: Kezben viselő könyv. Debrecen: Fodorik M., 1639. Nyomtatvány, /105/ levél, 8°. RMK I 689
Sárospatak, Tiszáninnen Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményének Nagykönyvtára

Elmélkedés a halálra való készületről. A szerző fiainak: Gábornak és Györgynek ajánlja.

357. Illésházy Gáspár /1593-1648/ ravatalképe, XVII. század
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 136x221 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 30

VI. A létében fenyegetett egyház

A főúri patrónusok többségének rekatolizálása után a viszonylag szabad vallásgyakorlat biztosítói a Thökölyek, Osztrosithok, Petróczyek, Vitnyédyek - A Wesselényi-féle összeesküvés leleplezése és megtorlása után a rebellió fészkeinek gyantott protestáns egyházak üldözése /1671-1674/, protestáns lelkészek és tanítók perbe fogása - A soproni országgyűlés /1681/ vallásügyi határozatai - Thököly Imre személye és hadi sikerei a protestáns egyházak létfeltételeit is erősítik - A Diploma Leopoldium és az un. Explanatio Leopoldina

358. Esterházy Miklós nádor polémikus irata: "Kit kelljen a Sz. Irás értelmezésében követnünk, hogy eretnek-ségbe ne essünk."
Kísérőlevél gróf Nádasdy /III/ Ferenchez, Nagy-Höflány, 1642. nov. 1.
Eredeti kézirat, papír, 90 levél, 30, lx20 cm
ELTE Egyetemi Könyvtár, A 26

Esterházy Nádasdy azóta elveszett hitvédő iratának tételeit cáfolja. Fáradozásai sikerrel járnak: Nádasdy 1643-ban katolikus hitre tér. Áttérése itáliai utazásával és politikai megfontolásokkal is kapcsolatban hozható.

359. Osztrosith Miklós /megh. 1660/ koronaőr arcképe, 1649
Elias Widemann /működött 1634-1666 között/
Rézmetszet, papír, 15, lx11,4 cm
Megjelent Widemann, E.: Icones Illustrium Heroum Hungariae. Bécs, 1652
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 5483

360. Osztrosith Pál /megh. 1653/ kapitány arcképe, 1649
Elias Widemann /működött 1634-1666 között/
Rézmetszet, papír, 15, 3x11,4 cm
Megjelent Widemann, E.: Icones Illustrium Heroum Hungariae. Bécs, 1652.
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 54.188

361. Tarnóczi Márton: Clenodium raptum...
Trencsén: L. Benjamin od Haje, 1653.
Nyomtatvány, /8/ levél, 4° RMK II 796
ELTE Egyetemi Könyvtár

A privigyei lelkész temetési beszéde Osztrosith Pál felett.

362. Osztrosith Mátyás /megh. 1701/ arcképe, 1649
Elias Widemann /működött 1634-1666 között/
Rézmetszet, papír, 15x11,4 cm
Megjelent Widemann, E.: Icones Illustrium Heroum Hungariae. Bécs, 1652
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 5485

363. Hanseli, Johannes: Disputatio logica de relatione... Jéna: S. Nisius, 1660. Nyomtatvány, 16 levél, 4°.
RMK III 2110
Országos Széchényi Könyvtár

A szerző pártfogóinak, Osztrosith Mátyásnak és Miklósnak ajánlja egyetemi értekezését.

364. Fabricius, Johannes: Dissertatio philosophica de ubietate universalium... Magdeburg: J. Müller, 1665.
Nyomtatvány, /26/ levél, 4°
RMK III 2289
Országos Széchényi Könyvtár

Ajánlás a protestáns ifjak képzését bőkezűen támogató Vitnyédy Istvánhoz.

365. Dömötöri György: Threnodia... super obitum... Stephani Wittnyedi... Kassa: E. Erich, 1670.
Nyomtatvány, /8/ levél, 4° RMK II 1234
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
Magyar nyelvű gyászvers Vitnyédy István halálára.

366. Lani, Georgius: Disputatio physica prima de stillicidio sanguinis ex interemti hominis cadavere... Wittenberg: J. Brockhard, 1667.
Nyomtatvány, /8/ levél, 4°.
RMK III 2409
Országos Széchényi Könyvtár
Petróczy István alumusa egyetemi értekezését pártfogójának ajánlja.

367. Ladiyer, Samuel: Disputatio theologica de ecclesia... Wittenberg: M. Wendt, 1668. Nyomatvány, /24/ levél, 4°. RMK III 2456
Országos Széchényi Könyvtár
Wittenbergi értekezés, ajánlással Thököly Istvánnak.
368. Árva várának látképe, 1686
Justus van der Nypoort /1625-1692/ Rézkarc, papir, 18x13 cm /körülvágott/
Megjelent Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein: Ertz-Herzogliche Handgriffe Dess Zirckels und Linials... Bécs, 1686
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 3752
369. Klesch, Daniel: Historischer Bericht oder kurtze Geschichts-Erzehlung... Bártfa: Városi ny., 1670. Nyomatvány, /12/ levél, 4°. RMK II 1227
Evangélikus Országos Könyvtár
Megemlékezés Thököly Zsigmond savniki kastélytemplomának újjáépítése alkalmából, Járay Mihály illusztrációjával.
370. Urvacsora kehely, 1641
Ismeretlen mester, Kassa
Ezüst, részben aranyozott, magassága 17,5 cm
Körrirat: EZT AZ POHART CZINALTATTA AZ NEHAI FAY MIHALI WRAM MEGHAGIATOT OZVEGIE TÖKÖLI SUSANNA WRVOCZORAIHAHOZ FAY ECCLESIANAK ISTENNEK TIZTESSÉGERE ÉS ÖRÖK EMLEKEZETNEK OKAERT 1641 EZTENDO BEN
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1931.37.
371. Zabanius, Isaacus: Disputatio I. theologica... prooemialibus Matthiae Sambar... opposita... /Kassa: E. Erichson/, 1669. Nyomatvány, 20 levél, 4°. RMK II 1202
Országos Széchényi Könyvtár
Disputáció az eperjesi evangélikus főiskolán Sámbar Mátyás kassai jezsuita professzor ellenében. Vizsgáltnök /praeses/ Zabanius Izsák, vizsgálzó /respondens/ egy dunántúli és egy szebeni diák.
372. Vitnyédy Pál albuma
Album amicorum et fautorum...
Kézirat, 1664-1700 közötti autográf bejegyzésekkel. Papir, 215 levél, 8,5x15 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Oct. Lat. 135.
373. A légrádi órség evangélikusainak panaszos levele Fekete István szuperintendenshez, hogy császári parancs folytán el kell bocsátaniuk s többé nem tarthatnak prédikátort. Kéri őt, hogy a császárhoz igyekező követeket lássa el folyamodvánnyal és utasításokkal.
Légrád, 1670. augusztus 3.
Eredeti kézirat, papir 32,3x20,6 cm
Evangélikus Országos Kézirat, I a 7; 142.
374. Bársony, Georgius: Veritas toti mundo declarata... /Nagyszombat: Egyet. ny./, 1681. Nyomatvány, /129/ levél, 8°. RMK II 1492
Evangélikus Országos Könyvtár
Bársony György váradi püspök 1671-ben megjelent művének újabb kiadása. Vitairat a magyarországi protestánsok ellen.
375. Pika Gáspár és társainak kivégzése, 1672. november 25.
Ismeretlen német mester
Röplap, rézkarc, papir, 35x26,5 cm
ábrázolás: 15,6x22 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 3603
376. Szelepcsényi György érsek idéző levele a pozsonyi törvényszék elé a fel ségsértés bűnében gyanusak ellen, a garamszentbenedeki apátság hivatalos közlésében. 1674. január 16.
Hiteles másolat: Fülek, 1674. február 7. Némethy Pál Nógrád megyei alispán aláírásával és pecsétjével. Papir, 32,5 x 20,4 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 12;11/a.50.
377. Majláth Miklósnak, a királyi jogügyek igazgatójának instrukciói Szelepcsényi idézőlevelével kapcsolatos eljárásokhoz, a garamszentbenedeki apátság hivatalos közlésében. 1674. január 16.
Hiteles másolat: Fülek, 1674. február 7. Némethy Pál Nógrád megyei alispán aláírásával és pecsétjével. Papir, 32,5x20,4 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 12;11/a.51.
378. Jelentés a Nógrád megyéből 1674. február havában a pozsonyi törvényszék elé idézett lelkészek és tanítók megjelenéséről.
Egykoru másolat, papir, 31x20 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 12;11/a.52.
379. Copia literarum Stephani Wittnyedi ad Ambrosium Keczer...-Copia literarum in cifris scriptarum... ad Nicolaum Bethlem... /Pozsony?: ny.n.1674/ Nyomatvány, 1 levél, 2° RMK II 2046
ELTE Egyetemi Könyvtár
Felkelésre buzdító, s abban a lelkészek közreműködésére számító két levél, melynek szerzőjéül az 1674-ben már halott Vitnyédy István tüntették fel. A leveleket a protestáns lelkészek pozsonyi perében felhasználták ellenük.

380. Van root, Abraham: Naauwkeurig verhaal van de vervolginge...de evangelise leeraaren in Hungariën... Amsterdam: T. ten Hooft, 1684. Nyomatvány, 239 levél, 4°. RMK I 1313/b.

Országos Széchényi Könyvtár

Rézmetsetekkel illusztrált holland kiadvány a magyarországi protestáns lelkészek perbefogásáról, üldöztetéséről.

381. Lipótvár, Sárvár, Berencs, Kapuvár, Éberhard és Komárom váraiban bebörtönzött protestáns lelkészek és tanítók szabadonbocsátásukat kéri I. Lipót királytól. ...Schreien, Bitten und Klagen deren...71 fälschlich angegebenen... Prediger und Schuldiener der Schweitzerischen und Augspurg. Confession umb...Losslassung und Ledigsprechung... /1674/ Nyomatvány, 2 levél, 4°
Evangélikus Országos Levéltár, V.18.45.

382. A berencsi vár látképe, 1686 Justus van der Nypoort /1625-1692/ Rézkarc, papír, 17,4x11,7 cm Megjelent Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein: Ertz-Herzogliche Handgriffe Dess Zirckels und Linials...Bécs, 1686 Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 3778

383. Masnicius Tóbiás illavai lelkész albuma, 1675 Monumentum...quod... in virorum excellentium memoriam... Tobias Masnicius...exul.Christlein Germania...erexit. Eredeti kézirat a szerző színezett tollrajzaival, bejegyzésekkel. Papír, 292 levél, 10,4x16,5 cm Evangélikus Országos Levéltár, V.42
A bebörtönzött és gályarabságra hurcolt lelkészek szenvedésének eseményeit és helyszíneit örökíti meg.

384. Lapsánszky, Johann: Kurtzer und warhaffter Berichts-Auszug, womit... erwisen wird, dass die in...Hungarn un-catholische Praedicanten...der Rebellion...wegen...verurtheilet worden. Nagyszombat: Egyet.ny., 1675. Nyomatvány, 25 levél, 4°. RMK II 1370
Országos Széchényi Könyvtár

A szerző, Szelepcsényi titkára azt bizonygatja, hogy a prédikátorokat nem vallási okokból, hanem rebellió miatt jogosan ítélték el.

385. /Lani, Georgius:/ Funda Davidis contra Goliath...a Davide Constante. /Lipce:ny.n./, 1676. Nyomatvány, /54/ levél, 4°.RMK III 2763

Evangélikus Országos Könyvtár

Lányi György David Constans álnéven kiadott műve a pozsonyi rendkívüli törvényszékről. Védi a vétlen prédikátorokat Lapsánszky vádjai ellen.

386. Unerhörter Gefängniß-Process oder warhafftiger Bericht... /Halle:/ ny.n., 1676. Nyomatvány, /6/ levél 4°. RMK III 2749
Evangélikus Országos Könyvtár

Masnicius Tóbiás illavai prédikátor és Simonides János breznóbányai rektor üldöztetésének története. Mindkettőjüket gályarabságra ítélték, de utközben sikerült almenekülniök.

387. Pilarik, Esaias: De persecutione verae ecclesiae...Wittenberg: J. Sigismundus, 1676. Nyomatvány, /38/ levél, 4°. RMK III 2789
Evangélikus Országos Könyvtár

Wittenbergi értekezés az igaz egyház ismervéről: az üldöztetéséről. A szerző atyjának, Pilarik Istvának ajánlja, aki a száműzött magyarok és cseh lelkésze a Neusalzában alapított exuláns településen.

388. Nikléczi Boldizsár lelkész albuma Manipulus virorum excellentissimorum...colligatus... Kézirat, 1676-1679 közötti autográf bejegyzésekkel /több protestáns gályarab prédikátor kézírása/, vízfestményekkel. Papír, 283 levél, 7x10 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Doud.Lat.81.

389. I.Lipót bevonulása Sopronban. 1681. május 22. Ismeretlen mester Rézkarc, papír, 26,7x35,7 cm Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 2877

390. I.Lipót király uti programja a soproni országgyűlésre; a megnyitás és a fogadások rendje. 1681.május 22. Consignatio Itinerij S.Caesareae Regiae Maiestatis Neostadio Sempronium ejusdemque S.My solemmis adcomitia Regni Hung.ingressus. Egykoru feljegyzés, papír, 30,6x20,2 cm.
Evangélikus Országos Levéltár, I a 5;14.

391. Elenonóra Magdolna Terézia, I.Lipót feleségének megkoronázása Sopronban, 1681. december 9. Ismeretlen mester Rézkarc, papír, 23,4x31,1 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 1163

392. Graviamina evangelicorum...H.ny.n. 1681. Nyomtatvány, /27/ levél, 4° RMK II 1501
Evangélikus Országos Könyvtár
A protestáns rendeknek a soproni országgyűlés /1681/ elé bocsátott vallásügyi sérelmei.
393. Az 1681. április 28-december 30-i soproni országgyűlés határozatai. Articuli Sopronienses Anni MDCLXXXI. A 25. cikkely a vallás szabad gyakorlását a földesurak jogainak épességben tartása mellett hagyja meg. A 26. cikkely a protestánsok templomhasználatáról intézkedik. 11 vármegyében 2-2 un.artikuláris gyűlekezet működését engedélyezi. Nyomtatvány, 38 levél, 4° Evangélikus Országos Levéltár, I a 5;18.
394. Thököly Imre /1657-1705/ fejedelem arcképe, 1680-as évek
David van Plas /1647-1704/ festménye után Pieter Stevens /működött a XVII. század második felében/
Rézmetszet, papír, 37,2x27,9 cm Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4347
395. Thököly Imre éremportréja, XVII. század második fele
I.S. betűjelű mester
Ezüst, átmérője 49 mm Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár, ltsz.: Delhaes I. 1015.
396. Thököly Imre apotheozisa, 1682
C.M.B. betűjeles felvidéki mester /működött a XVII. század második felében/
Rézmetszet, papír, 20,4x14,8 cm Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 11730
397. Lippóci Miklós: Jubilum Ecclesiae Evangelicae Cassoviensis, Az az lelki örömmel...tellyes Praedicatio ...Lócse: Brewer S., /1682/. Nyomtatvány, /12/ levél, 4°. RMK I 1290
Evangélikus Országos Könyvtár
Thököly Imre 1682-ben elfoglalta Kassát. Ünnepi igehirdetés abból az alkalomból, hogy az evangélikus gyűlekezet visszakapta a dómot.
398. Emericus Thököly Princeps, ac Partium regni Hungariae Dominus...felicitem! Kassa: ny.n., 1684.
Nyomtatvány, /22/ levél, 4°. RMK II 1540
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Thököly Imre az egész keresztény világ, benne a Német-Római Birodalom fejedelmei és saját honfitársai elé tárja az evangélikus rendek követeléseit "Üldöztetésünk 15. évében."
399. Petróczy Kata Szidónia /1662-1708/ arcképe, XVII. század vége
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 70x57 cm Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 52
400. Mayer/Friedrich Johann/ Fridrik János: A papista vallasra hajlott Lutheránusok lelkek ismertetinek kinnya .../ford.: Petróczy Kata Szidónia/. Frankfurt; ny.n., 1692. Nyomtatvány. 76 levél, 12°. RMK I 1424
Országos Széchényi Könyvtár
A kitűnő költő Petróczy István és Thököly Erzsébet leánya. Férje válásváltoztatása miatt fordítását személyes élmény hatja át.
401. I.Lipót király /1657-1705/ arcképe, XVII. század vége
E.C.Heiss /1640-1721/
Mezzotinto, papír, 31,9x21,8 cm Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 7718
402. Diploma Leopoldinum... Bécs, 1691. december 4. I.Lipót aláírásával és pecsétjével.
Az okirat rendezi az uralkodóház és Erdély viszonyát. Vallási kérdésekben fenntartja a status quot, egyenlenség esetén azonban a döntés joga a királynak.
Eredeti oklevél, pergamen, 37,2x29,8 cm. Magyar Országos Levéltár, F 144
403. Az un. Explanatio Leopoldina Resolutio S.C.Regiaeque Majestatis ...Augustanae et Helveticae Confessionis addictis, in Hungaria degentibus, data. /Bécs, 1691. április 2./ - Resolutio Eadem data est hoc Anno 1701/...
Az 1681. és 1687. évi vallásügyi határozatok magyarázata különbséget tesz a nyilvános és magános vallásgyakorlat között. A protestánsok számára a vallás nyilvános gyakorlását csak az un. artikuláris helyeken engedélyezi.
Nyomtatvány, 1 levél, 35,4x43,4 cm Evangélikus Országos Levéltár, I a 8; 2.

VII. A lutheránus városi kultúra néhány alkotó személyisége

Lackner Kristóf Sopronban - Spilenberger Sámuel Lőcsén - A Szontagok Iglón - Weber János Eperjesen

404. Sopron város cimere, 1700 körül
Ismeretlen mester
Faragott, festett fa, 66x53 cm
Sopron, Liszt Ferenc Múzeum,
ltsz.: 54.371.1.
405. Sopron látképe, 1610 körül
Lackner Kristóf /1571-1631/
Rézmetszet, papír, 10,3x7,3 cm
Új levonat az eredeti lemeztől
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 30/1928/Gr.
406. Sopron látképe, 1610 körül
Lackner Kristóf /1571-1631/
Eredeti rézduc, 10,3x7,3 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
407. Lackner Kristóf /1571-1631/ soproni
polgármester arcképe, 1602
Ismeretlen prágai festő
Olaj, vászon, 115x83 cm
Sopron, Liszt Ferenc Múzeum,
ltsz.: 54.767.1.
408. Lackner, Christophorus: Florilegus
Aegyptiacus in agro Sempronien...
Keresztur: Farkas I., 1617. Nyom-
tatvány, /44/ levél, 8°. RMK II 374
Országos Széchényi Könyvtár
Szótárszerű mű: segíti a fogalmak
jelképekkel való kifejezését a kor
divatos emblematikus költészetében.
409. Lackner és a Tudós Társaság cimere
Lackner Kristóf /1571-1631/
Eredeti rézlemez, 12,5x7 cm
A rézmetszet megjelent Lackner:
Florilegus Aegyptiacus...c.könyvében.
Keresztur, 1617.
Soproni Evangélikus Egyházközség
A soproni Tudós Társaságot /Foedus
Studiosorum/ a városbíró Lackner
alapította 1604-ben, 1674-ig működ-
ött.
410. Lackner, Christophorus: Maestatis
Hungariae aquila...Keresztur: Far-
kas I., 1617. Nyomatvány, /43/ le-
vél, 8°. RMK II 373
Országos Széchényi Könyvtár
A Sopron főkapuján elhelyezett, sást
ábrázoló emblematikus festmény és
Náprágy Demeter címerének magyará-
zata, a szerző rézmetszeteivel.
411. Lackner Kristóf eredeti rézlemezei
Emblematischer Tugend Spiegel und
Christlicher Discursus c. könyve
/Frankfurt, 1618. RMK III 1212/a/
illusztrálására
a. A hit emlékéje
b. A szeretet emlékéje
c. Az igazságosság emlékéje
d. A türelem emlékéje
e. A bölcsesség emlékéje
f. A mértékletesség emlékéje
g. Az erő emlékéje
Átmérőjük 6,5 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
412. Lackner Kristóf eredeti rézlemezei
Galea Martis hoc est Bona Militia...
c. könyve /Tübinga, 1625. RMK III
1389/ illusztrálására.
a. A hadi tudomány emlékéje.
b. A jámborság emlékéje.
c. A tekintély emlékéje.
d. A rend emlékéje.
e. A védelem emlékéje
f. A hadicsel emlékéje
g. A halhatatlanság emlékéje
h. A dicsőség emlékéje
Átmérőjük 5,9 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
413. Lackner, Christophorus: Salicetum
Sempronien...Bécs: G.Gelbhaar,
1626. Nyomatvány, /30/ levél, 4°.
RMK III 1394
Országos Széchényi Könyvtár
Lackner saját - latin nyelvű - ver-
seinek, ókori klasszikus idézetek-
nek és olasz bölcs mondásoknak gyűj-
teménye. Megőrizte több soproni ház
1681-ben tűzvészben elpusztult fel-
iratát. A cím /Soproni füzes/ a
szerző kertjéhez utal.
414. Lackner Kristóf végrendelete.
Sopron, 1631. november 19.
Javait 1. betegápolás javára;
2. török fogságba esett soproniak
kiváltására, ha ilyenek nem volná-
nak, szegény árvalányok kiházásítá-
sára; 3. tehetséges diákok külföldi
ösztöndijára hagyja.
Eredeti fogalmazvány, papír,
31,2x20,3 cm
Győr-Sopron megyei Levéltári Igaz-
gatóság Soproni Levéltára, Lad.I.
Fasc.II.Nr.55.
415. Spilenberger Sámuel /megh. 1655/
lőcsei orvos arcképe, 1638
Ismeretlen lőcsei festő
Olaj, vászon, 102 cm
Magyar Nemzeti Galéria, ltsz.:
79.21 M
416. Spilenberger, Samuel: Theses de mor-
bo Hungarico...Bázel: J.Schroeter,
1597. Nyomatvány, /8/ levél, 4°.
RMK III 895
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Id. Spilenberger Sámuel, a későbbi
híres lőcsei orvos doktori disszer-
tációja.

417. *Bellaria poetica*...Kassa: Festus J^m 1616. Nyomatvány, /4/ levél, 4°.
RMK II 365
Országos Széchényi Könyvtár
Köszöntőversek evangélikus lelkészek-től Spilenberger Sámuel esküvőjére.
418. /Spilenberger, Samuel:/ Zur Zeit der Infection soll man vor allen Dingen nachfolgende Mittel brauchen. Lőcse: Schultz D., 1622. Nyomatvány, /4/ levél, 4°. RMK II 423
Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára
Orvosi tanácsok pestis idején.
419. Duchon, Iohannes: *Synopsis naturalis scientiae*...Wittenberg: J.Gormann, 1624. Nyomatvány, /8/ levél, 4°. RMK III 1367
ELTE Egyetemi Könyvtár
Wittenbergi értekezés ajánlással - többek között - Spilenberger Sámuelnek.
420. Fiatal nő arcképe, 1641
Szepességi /vsz.lőcsei/ festő
Olaj, vászon, 94,5x78,5 cm
Magyar Nemzeti Galéria, ltsz.: 75.1 M
421. Szontagh Lajos /1569-1661/ iglói városi tanácsos arcképe, XVII. század., Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 88x70 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 2003
422. Szontagh Pál /1606-1682/ iglói városbíró arcképe, XVII. század
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 90x70 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 1987
423. Fedeles kupa a Szontagh-család tulajdonából, XVII. század közepe
Paulus Kramer, Lőcse
Ezüst, részben aranyozott, magassága 27,3 cm
A fedél belsejében vésett cimer és L.S. monogram
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1955.416.C.
424. Klesch, Daniel: *Truhertzige Wachterstimm*.../Jéna/, ny.n., 1679. Nyomatvány, /32/ levél, 4°. RMK III 2982
Evangélikus Országos Könyvtár
A hitben való megállás példáinak állit emléket, leirja Szontagh Pál mártiromságát.
425. Mozsár törővel, 1683
Sárgaréz, magassága 16 cm, a törő hosszúsága 25,5 cm
Felirat: Paulus Sontagh 1683
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1934.296.
426. Weber János gyógyszerész, eperjesi városbíró arcképe, 1662
Israel Hiebner /működött a XVII. század második felében/
Rézmetszet, papír, 33,9x21,3 cm
Megjelent Weber, J.: *Janus Bifrons*... Lőcse, 1662.
Országos Széchényi Könyvtár, App.M. 478
427. Weber Jánost 1662. március 5-én másodsor Eperjes bírójává választják
Israel Hiebner /működött a XVII. század második felében/
Rézkarc, papír, 33,6x17,7 cm
Megjelent Weber J.: *Janus Bifrons*... Lőcse, 1662.
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4513
428. Weber János cimere
Ismeretlen mester
Rézkarc, 34,8x22,8 cm
Megjelent Weber, J.: *Lectio Principum*...Lőcse, 1665.
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
429. Crusius, Martinus: *Votis secundis secundo numine conceptis*...Lőcse: L.Brewer, 1643. Nyomatvány, /4/ levél, 4°. RMK II 621
Országos Széchényi Könyvtár
Köszöntés Weber János eperjesi gyógyszerész és orvos esküvőjére.
430. Weber, Iohannes: *Ianus bifrons*... Lőcse: L.Brewer, 1662. Nyomatvány, /35/ levél, 2° RMK II 992
Országos Széchényi Könyvtár
A főbírósról leköszönő és újrasztott Weber János műve a jó kormányzásról. Benne Eperjes látképe, Israel Hiebner metszete.
431. Weber, Iohannes: *Lectio principum*... Lőcse: Brewer, 1665. Nyomatvány, /96/ levél, 2° RMK II 1057
Országos Széchényi Könyvtár
A keresztyén vezetőember kötelességeiről. Benne Weber apothozisa, Christian Hermann Roth von Rothenfels /megh. 1690/93/ metszete.
432. Weber, Iohannes: *Wappen der königl. Ichen Freyen/ Stadt Epperies*... Lőcse: S.Brewer, 1668. Nyomatvány, /223/ levél, 8°. RMK II 1150
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Eperjes szabad királyi város cimereinek leirása. Illusztráció: Christian Hermann Roth von Rothenfels /megh. 1690/93/.

VIII. "Közhaszonra nevelés" a lutheránus iskolákban

- Az iskola, mint az egyház és a gyülekezetek megtartásának intézménye - A tudományos műhelye - Nevezetes központok: Eperjes és Sopron - Iskolai színjátékok - A dunántúli egyházkerület erőfeszítései új iskolák létesítésére a XVII. század közepén
433. Luther, Martin: Eine Predigt Das man Kinder zu Schulen halten solle. Wittenberg: N.Schirlentz, 1541. Nyomtatvány, 32 levél, 8°
ELTE Egyetemi Könyvtár
Luther inti a szülőket: iskoláztassák gyermekeiket. Prédikációja 1530-ban jelent meg először.
434. Utasítás a báni iskola kurátorainak, 1609. szeptember 1.
Instructio pro Curatoribus scholae Banensis. Az Illésházy család levelezéséről és iratairól a XVII. században készült kéziratos másolati gyűjtemény /De rebus Hungaricis prothocolon/ 64/65. lapján.
Papír, 30x20 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Fol.Lat. 2336
435. Pozsony látképe, 1638
Id. Matthaeus Merian /1593-1650/
Rézkarc, papír, 24,8x35,2 cm /körülvágott/
Megjelent Merian, M.: Neue Archontologia. Frankfurt, 1638.
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T.2390
436. A pozsonyi városi tanács magisztrátusának levele Wittenbergben tanuló egyik alumnusához, Beigler Tóbiáshoz, melyben a nehéz körülmények ellenére magasabb ösztöndíjat helyez kilátásba számára.
Pozsony, 1614. december 7.
Eredeti kézirat, papír, 31,3x20,5 cm
Magyar Országos Levéltár, P 1391
Jeszenák cs. lajstromozott iratai, Elencus I., Fasc.II.
437. Helgenmeyer, Joh/annes/ Iacob/us/: Disputatio logica de conversione orationum enuntiativarum. Trencsén: ny.n., 1640. Nyomtatvány, 14 levél, 4°. RMK II 563
Országos Széchényi Könyvtár
Logikai vizsgatételek. Vizsgaelnök /praese/: Helgenmeyer pozsonyi rektor, vizsgázó /respondens/: Johannes Molitoris.
438. Emlékérem a pozsonyi evangélikus gimnázium felavatására, 1656
Előoldal: A trójai faló
Hátoldal: INAUG.GYMN.PoSoN.EV.F.
FEST ANDR MDCLVI
Segner András
a. ezüst, átmérője 28 mm, ltsz.: Procopius 4252.
b. ezüst, átmérője 27 mm, ltsz.: Weszerle 191.
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár
439. Frölich, David: Medulla geographiae practicae. Bártfa: Városi ny. 1639. Nyomtatvány, /303/ levél, 8°. RMK II 536
Evangélikus Országos Könyvtár
A késmárki tudós rektor földrajz-könyve.
440. Mautner, Johannes: Tabellae logicae Lócse: L.Brewer, 1640. Nyomtatvány, /11/ levél, 4° RMK II 556
Országos Széchényi Könyvtár
Logika tankönyv a kassai iskola használatára, ajánlás Kassa városbírójának és tanácsának.
441. Melanchton, Philippus: Grammatica... recognita et locupletata... Bártfa: J.Klöss, 1641. Nyomtatvány, /252/ levél, 8°. RMK II 567
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Melanchton népszerű latin nyelvtana Magyarországon is számos kiadásban jelent meg.
442. Splenius, /Elias/: Aphorismi de unione et communicatione in Christo naturarum et idiomatum hypostatica... Bártfa: J.Klöss, 1641. Nyomtatvány, /4/ levél, 4°. RMK II 568
Országos Széchényi Könyvtár
Bártfai teológiai vizsgatételek, vizsgaelnök: Splényi Illés bártfai rektor.
443. Graff, Andreas: Methodica poetices praecepta in usum scholae Solnensis ... Trencsén: D.Vokal, 1642. Nyomtatvány, /66/ levél, 12° RMK II 606
ELTE Egyetemi Könyvtár
A zsolnai rektor poétikai tankönyve iskolája használatára.
444. Kalinka, Zacharias: Statua Minervae... Trencsén: ny.n., 1652. Nyomtatvány, /4/ levél, 4°. RMK II 780
Országos Széchényi Könyvtár
A privigyei új rektor meghívója a beiktatási ünnepségre.
445. Raksányi, Mattheus: De animae humanae propagatione... /Lócse: Brewer/, 1657. Nyomtatvány, /24/ levél, 4°. RMK II 891/2
ELTE Egyetemi Könyvtár
Teológiai vizsgatételek, vizsgaelnök: Raksányi Máté körmöbányai rektor.

446. Sinapius, Iohannes: Parva schola in usum diacipulorum Christi accommodata...Trencsén: N.Cizek/, 1658. Nyomtatvány, /95/ levél, 4° RMK II 917
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
A szakolcai lelkész nyelvtankönyve, teológiai tanítással. Mauritz Lang illusztrálta.
447. Simonides, Iohannes: Studium catecheticum...Lőcse: S.Brewer, 1669. Nyomtatvány, /12/ levél, 4°. RMK II 1193
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Brenzóbányai nyilvános vizsga tételi, felelnek az első osztály tanulói. A vizsgálónök Simonides breznóbányai rektor.
448. Eperjes látképe, 1686
Justus van de Nypoort /1625-1692/
Rézkarc, papír, 17,7x12 cm /körülvágott/
Megjelent Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein: Ertz-Herzogliche Handgriffe Dess Zirckels und Lini-als...Bécs, 1686
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 3705
449. Eperjesi Graduál /1635-1642/
Graduale Ecclesiae Hungaricae Eperjensis...Piis Concentibus sive Hymnis, Antiphonis, Psalmis, Cationibusque svaussimis adornatum... Anno MDCXXXV.
Eredeti kézirat hangjegyekkel és tollrajzu iniciálékkal, papír, 388 levél, 31,5x19,5 cm
Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár, Pol.Hung.2153.
Az eperjesi magyar egyház énekes és liturgikus könyve iskolai használatra. Az összeállítás, ill. másolás Bánszky Dániel breznóbányai kántor, Glosius András és Regis János munkája.
450. Eisenberg, Petrus: Ein zwiefacher poetischer Act...Bártfa: J.Klöss, 1652. Nyomtatvány, /40/ levél, 8°. RMK II 765
Országos Széchényi Könyvtár
1651-ben Eperjesen előadott két iskolai színjáték, karácsony és újév köszöntésére, nyolc kisleány és két kisfiú adta elő. A szerző az eperjesi kollégium diákja volt 1652/53-ban. Rézmetszetekkel illusztrált.
451. Bayer, Iohannes: Ostium vel atrium naturae. Kassa: Severinus, 1662. Nyomtatvány, 176 levél, 8°. RMK II 984
Országos Széchényi Könyvtár
452. Bayer, Iohannes: Filum labyrinthi... Kassa: M.Severinus, 1663. Nyomtatvány, /304/ levél, 8°. RMK II 1003
ELTE Egyetemi Könyvtár
Természetmagyarázó filozófiai és teológiai művek, ajánlással Eperjes város bírójának és tanácsosainak. A szerző tanár, majd rektor az eperjesi liceumban, Bacon követője. Mindkét könyvet Israel Hiebner illusztrálta.
453. Adománygyűjtő könyvecske az Eperjesen felállítandó kollégium javára, a felsőmagyarországi evangélikus rendek ajánlásával. A gyűjtést Vitnyédy István és Keczer András indítja Eperjesen, 1665. augusztus 20-án Kézirat, eredeti bejegyzésekkel, papír, 12 levél, 19,3x12 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.11.
454. Pomárius Sámuel /1624-1683/ eperjesi kollégiumi igazgató arcképe, 1683
Christian Romstet /1640-1721/
Rézmetszet, papír, 22,2x16,1 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 3606
455. Pomarius, Samuel: Oratio auspicalis, in solenni inauguratione illustris gymnasii...Eperjessini...Wittenberg: Wend, 1669. Nyomtatvány, /36/ levél, 4°
Evangélikus Országos Könyvtár
Ünnepi beszéd az eperjesi kollégium felavatásakor. Első kiadása 1668-ban Bártfán jelent meg /RMK II 1126/
456. Onomostaeriis maximae reverendi... viri...Samuelis Pomarii...Bártfa: G.Sambuch, 1668. Nyomtatvány, /10/ levél, 4°. RMK II 1125
Országos Széchényi Könyvtár
Pomariust üdvözik az eperjesi diákok, köztük Thököly Imre, bedeghi Nyáry Ferenc, Petrőczy István és Miklós, Pongrácz Ferenc
457. Ladiver, Elias: Eleazar Constans. Bártfa: G.Sambuch, 1668. Nyomtatvány, /4/ levél, 4° RMK II 1123
Országos Széchényi Könyvtár
Az 1668. október 13-i előadás egyik szereplője az ifju Thököly Imre. Az iskolai színjáték szerzője eperjesi tanár 1667-1673 között.
458. Thököly Imre levele Szunyogh Julius-hoz, aki tanulmányi előmenetele felől érdeklődött. Egy bizonyos Joachim urra hivatkozik, aki a nyilvános vizsgákon jelen volt és majd személyesen beszámol az eredményről. Eperjes, 1669. augusztus 13. Eredeti kézirat, papír, 28,3x19,9cm
Országos Széchényi Könyvtár, Levelestár

459. Sopron Lacképe, 1700 körül
Michel Zakariás /megh. 1706/
Rézmetszet, papír, 13,8x18,2 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 29/1929 Gr.
460. Lackner, Christophorus: Cura regia...
Kassa: Festus J., 1616. Nyomtatvány,
/89/ levél, 4° RMK II 367
ELTE Egyetemi Könyvtár
Az ideális uralkodó neveléséről szó-
ló, ékesszólásra oktató iskoladrá-
ma; ajánlással Sopron város tanácsá-
nak és lakóinak.
461. Lackner, Christophorus: Electio Tri-
goniana...Frankfurt /M.: N.Hoffmann,
1617. Nyomtatvány, /52/ levél, 8°.
RMK III 1189
ELTE Egyetemi Könyvtár
Magyar, német és olasz mondatokat is
tartalmazó latin nyelvű iskoladráma,
egy képzelt ország, Trigonium király-
választásáról. Ajánlása Nádasdy Pál-
nak.
462. Lackner, Christophorus: Actus ceco-
nomicus...Frankfurt /M.: J.Rosa,
1619. Nyomtatvány, /35/ levél, 8°.
RMK III 1246
Országos Széchényi Könyvtár
A helyes gazdálkodást oktató színmű,
ajánlás Révay Péter koronaőrnek.
463. A soproni gimnázium jutalomérme, 1654
Előoldal: lombos fa, körirat: TANDEM
FIT SURCULUS ARBOR /mégis
kihajt a fa/
Hátoldal: PRAEM.PRO IVVEN.GYMN.SOP-
RON.MDCLIV
Ismeretlen mester
a. ezüst, átmérője 32 mm, ltsz.:
106/884-13
b. ezüst, fűlezett, átmérője 33 mm,
ltsz.: R.III. 638.
Magyar Nemzeti Múzeum, Éremtár
464. Iskolalátogatási jegyzőkönyv. A sop-
roni latin és magyar iskolába kikül-
dött inspektorok módosító észrevéte-
ket tesznek az iskola rendjére.
Sopron, 1664. április 29.
Egykoru másolat, papír, 30,7x20,5 cm
Evangélikus Országos Levéltár,
I a 4; 17.
465. Kövesdi, Paulus: Elementa linguae
Hungaricae sive grammatica Hungari-
ca. Lőcse: S.Brewer, 1686. Nyomat-
vány, 23 levél, 8°. RMK I 1354/a.
Országos Széchényi Könyvtár
A soproni rektor magyar nyelvtan-
könyve.
466. Kőszeg város tanácsának szerződése
a német iskola új rektorával, Rutt-
kay Györggyel. Eines L.E.Raths der
Königl. Freyen Stadt Günss Instruc-
tion und Conversion Herrn Georgio
Ruthkay der teutschen Schulen ordent-
lich berufenen Rectori gegeben.
Kőszeg, 1669. június 13.
Eredeti okmány, papír, 31,7x20 cm
Országos Széchényi Könyvtár,
Kézirattár, Fol.Germ. 701.
467. Kis Bertalan sárvári prédikátor és
szuperintendens seniortársaival és
egyházi atyafiakkal egyetemben a
csepregi iskolák újjáépítéséhez ada-
kozásra szólítja fel a jötevőket.
Szeleste, 1641. március 12.
Kézirat, eredeti aláírásokkal és
pecsétetekkel, papír, 32,2x41,3 cm
Evangélikus Országos Levéltár,
I a 24; 4.30.
468. Musay Gergely dunántúli szuperinten-
dens pátenslevele a "Patronus Ura-
inktul megh-foszlato, és mint egy
Arvajul hagyatot" egyház iskoláinak
építésére és támogatására új patrón-
usokhoz.
Röjtök, 1653. november 11.
Kézirat, eredeti aláírásokkal és
pecsétetekkel, papír, 33x41 cm
Magyar Országos Levéltár, R 302
- IX. Az egyház élete. Lelkipásztor és
gyülekezet.
A templom - Lelkészavatás - Lelkész-
hívás - Egyházi rendtartás - A val-
lás tanítása: magyar, német és szlo-
vák nyelvű káték - Imádság és ének
- A keresztség szentsége - Az urva-
csora szentsége - Esketés - Temetés
- Gyülekezeti élet a Dunántúlon a
XVII. század végén: Nemescsó, Győr,
Sopron
469. Tárkányi István és felesége, Szege-
di Zsófia templomot alapítanak,
XVII. század
Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 217x170 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi
Képcsarnok, ltsz.: 497
A Zemplén megyei Batthyánban 1659-
ben épített templom alapítóinak ál-
lított emléket.
470. Peyer Péter epitáfiuma, egykor szó-
székkal egybeépített emléktábla, 1663
Felvidéki festő és szobrász
Hársfa keretelés, középkép: Krisztus
színeváltozása, fenyőfa, 181,5x148
cm, Iparművészeti Múzeum, ltsz.:
19 084
471. Adománygyűjtő könyvecske a nárai
/Vas megye/ templom építésére,
1670/1671
Libellus Ecclesiae Náray.
Kézirat, autográf bejegyzésekkel,
papír, 25 levél, 14,2x10 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.14.

472. A wittenberg szuperintendens és lelkésztársainak hiteles bizonyítványa Keviczky István turóci ifjú főlszenteléséről, a privigyei lelkészi hivatal elfoglalásához. Wittenberg, 1587. július 9. Nyomtatvány, kitöltve, eredeti aláírásokkal és pecsétekkel, papír, 29,1x20 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 24; 4.8.
- #73. A gráci lelkészi kar főlszentelési bizonyítványa, melyben a Stansith Horváth György által a nérei egyház lelkészül meghívott Serváty Mártont felavatja. Grác, 1589. december 21. Nyomtatvány, kitöltve, eredeti aláírásokkal és pecsétekkel, papír, 31,5x43 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 24; 4.11.
- #74. Az VJ PRAEDICATOROK FEOL Szentoltesenek, rendjes Ceremoniaia, mel' az mi Güleközetenken, isten igejének foliasa zerent, meg tartatott mindenkor, s meg tartatik mostis. XVII. század eleje
Eredeti kézirat, hangjegyekkel, papír 32x21,8 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 1; 16.
475. Zólyom, Túróc, Nógrád és Hont vármegyék szuperintendensének, Lani Gergelynek és négy lelkésztársának felavató és beiktató levele Rotarides Menyhért lelképásztor számára. Breznóbánya, 1649. május 13.
Kézirat, eredeti aláírásokkal és pecsétekkel, papír, 31,4x44,4 cm
Magyar Országos Levéltár, R 302
76. Széchyné Homonnai Drugeth Mária levele Lethenyi István csepregi espereshez, melyben két hűtlenül távozó lelkésze helyett újak küldését kéri, "minthogy ez mi földünkben tiszta Magyar nyelven Vallásunkon levő Predikátor ritkán találhatik." A csepregi iskola építésére 25 talért küld.
Murány, 1641. április 16.
Eredeti kézirat, papír, 32,6x20,8cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 7; 60
477. Sopron város polgármesterének, bírójának és tanácsának lelkészívó levele Barth János Konrádhoz. Sopron, 1665. április 13.
Eredeti kézirat, papír, 31,3x20,5cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 9; 3.f.
478. A "szentgrothi augusta valláson lévő seregh" levele Fisztrovics György szuperintendenshez, melyben mostani összeférhetetlen prédikátora helyett Büky Györgyöt kéri, aki hajlandó volna hozzájuk menni, s jobban megfelelné olyan három vallásu helyre.
Szentgrót, 1667. szeptember 2.
Eredeti kézirat, papír, 31,8x20 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 7; 104.
479. Applausus Votivus...Bártfa: Városi nyomda, 1668. Nyomtatvány /4/ levél, 4°. RMK II 1120
Országos Széchényi Könyvtár
Iasius Ádám eperjesi tanár Thököly István papja lesz.
480. Egyházi kánonok és az egyházlátogatás rendje Canones Ecclesiastici... 1630 /nyomtatásra előkészített szöveg Lethenyi István javításaival és kiegészítéseivel/ - Aphorismi seu Articuli de forma ac modo visitandi Ecclesias... /1632. február 1-én kelt utószavában Lethenyi magát vallja szerkesztőnek és összeírónak/
Eredeti kézirat, papír, 26 levél, 20,2x16,2 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.4.1-2.
481. Musay Gergely szuperintendens és seniorainak pátenslevele, amellyel Zvonarics Sámuel prédikátort és Joss György seniort a Kemenesaljára és a Balaton mellékén lévő egyházak látogatására, örökségek és jövedelmek összeírására kiküldik.
Nemeskér, 1658. november 11.
Kézirat, eredeti aláírásokkal és pecsétekkel, papír, 31,3x39,7 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 24; 4.51.
482. Sopron, Vas és Zala vármegyék ágostai hitvallásu egyházközsegeinek összeírása Musay Gergelytől. Regestum Ecclesiarum invariatae Confessionis Augustanae in Comitatus Soproniensi, Castriferrei, Saladiensi etc.
Nemeskér, 1661. április 1.
Eredeti kézirat, 5 levél, papír, 31,6x21,3 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.10.
483. Klesch, Daniel: Catalogus presbyterorum Scepusiensium...Bártfa: Th. Scholtz, 1669. Nyomtatvány, 4 levél, 4°. RMK II 1163
Országos Széchényi Könyvtár
Az első evangélikus egyházi névtár.

484. A szentmártoni hívek folyamodása az evangélikus consistoriumhoz, hogy oldja fel őket az Ige elvonásától, terjessze ki csak arra a pár személyre, akik engedetlenkedtek.
Szentmárton, 1669. november 11.
Eredeti kézirat, papír, 30,8x20 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 7; 125.
485. Pálházi Göncz Miklós, Kolonich Siegfried dunáninneni főkapitány magyar udvari lelkésze patrónusának címezve leírja életrajzát.
Ujvár, 1609. május 11.
Eredeti kézirat, papír, 26,2x17,8 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 2; 7.a.
486. Augsburgi Betbüchlein. Nürnberg: W. Endtner, 1645. Nyomatvány, kötés-e ezüst, maratott; előoldalán: Kéj dalmas Krisztus, hátoldalán: Hár-fázó Dávid Augsburgi?/, XVII. század közepe. 12,5x7,3 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 53.797
Augsburgi imakönyv, a szerkesztő: Josua Wegelin egészalakos képmásával. Wegelin 1635-1640 között pozsonyi elsőpap és esperes.
487. Domus Domini renovata. Pozsony: Fr-seki nyomda, 1640. Nyomatvány, 23 levél, 4°. RMK II 558
Országos Széchényi Könyvtár
Alkalmi kiadvány a pozsonyi német evangélikus templom felújításáról /1638/. A templomot ábrázoló metszetet Josua Wegelin lelkész készítette.
488. Heuchelein János György /megh. 1654/ pozsonyi prédikátor arcképe, 1654 körül
Mauritz Lang /működött a XVII. század második felében/
Rézmetszet, papír, 14,1x10,2 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 11 685
489. Schedius Kristóf modori lelkész arcképe, 1657 Mauritz Lang /működött a XVII. század második felében/
Rézmetszet, papír, 18,9x12,2 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 58.2365
490. Zabler Jób /1628-1664/ lőcsei lelkész arcképe, 1658
Johannes Spillenberger /1628 körül-1679/
Rézmetszet és rézkarc, papír, 22,3x15,3 cm /körülvágott/
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4650
491. Seelman keresztély /1626-1675/ lőcsei lelkész arcképe
Christian Hermann Roth von Rothenfels /megh. 1690/1693/
Rézmetszet, papír, 19,3x11,8 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 11 523
92. Pilarik István /1615-1689 és 1692 között/ exuláns esperes arcképe, 1678
Nicolaus Haublin /működött 1660-1680 között/
Rézmetszet és rézkarc, papír, 17,8x13,4 cm /körülvágott/
Megjelent Pilarik I.: Currus Jehovae, Wittenberg, 1678
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 3604
93. Pilarik, Stephanus: Currus Jehovae mirabilis... Wittenberg: M. Henckel, 1678. Nyomatvány, /46/ levél, 4°. RMK III 2954
Evangélikus Országos Könyvtár
A szerző és lelkésztársai üldöztetésének története.
494. Weissbeck János /1638-1695/ pozsonyi lelkész arcképe, 1682 után
Ismeretlen mester
Eredeti rézlemez, 9x4,8 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
495. Pilarik, Stephanus: Zwölff-Jährige Evangelisch-und Epistolische Kirchen-Arbeit. Drezda: M. Günther, 1691. Nyomatvány, /381/ levél, 8°
RMK III 3682
ELTE Egyetemi Könyvtár
Pilarik /1647-1710/ lelkipásztori működésének története, tizenkét esztendő prédikációjának kivonatai. A szerző 1683-tól selmebányai német lelkész.
496. Pilarik István selmebányai lelkész fedeles urvacsora kupája, 1685
Johannes Weidner, Selmebánya
Ezüst, aranyozott, magassága 26,8 cm
A főjelenet alatt Selmebánya címe-re és felirat: M. Stephanus Pilarik Ecclesiae Evangelicae Pastor. Az egyik képmezőben Keresztelő János páralakjaként Luther Márton, Die Augspurgische Confession és Der kleine Katechismus Lutheri felirattal
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Osztály, ltsz.: 1939.3.
497. Luther Márton kisebbik katechismusa .../ford.:/ Madarász Márton. Lőcse; Brewer L., 1629. Nyomatvány, /18/ levél, 12°. RMK I 582
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

498. Luther, Martin: Katechismus...
Lőcse: Brewer, L., 1634. Nyomat-
vány, /172/ levél, 8°. RMK II 490
Országos Széchényi Könyvtár
Luther Kis Kátéja szlovák nyelven,
Abrahamides Izsák, Iani Illés és
Melik Sámuel fordítása. Elmélkedé-
seket, imádságokat és énekeket is
tartalmaz. Ajánlása Thököly Ist-
vánné Thurzó Katalinnak szól.
499. Kassai András: Centuria quaestio-
num... az az: kettő hián száz ke-
resztyén kérdések...Bártfa: Klöss
J., 1644. Nyomatvány, /66/ levél,
4° RMK I 754
Magyar Tudományos Akadémia Könyv-
tára
Keresztyén tanítás Krisztus szenvedé-
séről és haláláról. Ajánlás Tár-
kányi István Zemplén megyei nemes-
nek.
500. Luther, Martin: Catechesis minor...
Lőcse: Brewer, S., 1684. Nyomat-
vány, /28/ levél, 8° RMK I 1321
Országos Széchényi Könyvtár
Luther Kis Kátéja latinul és magya-
rul.
501. Luther, Martin: Enchiridion... Lő-
cse: Brewer, S., 1695. Nyomatvány
/88/ levél, 16°. RMK II 1799
Országos Széchényi Könyvtár
Luther Kis Kátéja német nyelven.
502. /Mihálykó János:/ Kereztien iste-
nes es aitasos imádságok...Bártfa:
Klöss J., 1609. Nyomatvány, /119/
levél, 12°. RMK I 1789, Sztr. I
18639
Országos Széchényi Könyvtár
A szerző eperjesi magyar lelkész.
Ajánlása Thurzó Györgyné Czobor
Erzsébetnek szól.
503. Apotheca sacra Psalmorum, oder de-
utsches Gesangbuch enthaltend 606
Lieder...Kassa: D.Schultz, 1628.
Nyomatvány, 480 levél /csonka/,
8° RMK II 451
Országos Széchényi Könyvtár
Énekeskönyv, Joachim Reich kassai
német lelkész előszavával.
504. Madarász Márton: Eperjesi magyar
ecclesia minden-napi fel-fegyverke-
dese...Lőcse: Brewer L., 1629.
Nyomatvány, 242 levél /csonka/ 12°
RMK I 583
Magyar Tudományos Akadémia Könyv-
tára
Imádságoskönyv.
505. Keresztyéni isteni dicséretetek...
Lőcse: Brewer L., 1635. Nyomat-
vány, /774/ levél, 4° RMK I 648-651
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
- Az un. Lőcsei Énekeskönyv az evan-
gélikus gyülekezeti éneklés kézi-
könyve. Benne jelenik meg először
együtt Ujfalvi Imre és Gönci Győi
énekeskönyvének anyaga és Szenci
Molnár Albert zsoltárai.
506. /Tranoscius, Georgius: Phiala odo-
ramentorum/. Lőcse: Brewer L.,
1635. Nyomatvány, /194/ levél
/csonka/ 8°. RMK II 502
Országos Széchényi Könyvtár
A sziléziai származású lipótszent-
miklósi lelkész szlovák nyelvű imád-
ságos könyve.
507. Tranoscius, Georgius: Cithara sanc-
torum. Lőcse: S.Brewer, 1684. Nyom-
tatvány, 438 levél, 8°. RMK II 1551
Országos Széchényi Könyvtár
Szlovák nyelvű, igen népszerű éne-
keskönyv, a század végéig még két
újabb kiadást ért meg.
508. Kassai András: Vigasztalással telly-
es praedicatio az özvegységnek sa-
nyaru allapottyarol...Bártfa: Klöss
J., 1644. Nyomatvány, /78/ levél,
8°. RMK I 755
Sopron, Evangélikus Gyülekezeti
Könyvtár
Áhitatoskönyv énekekkel és imádsá-
gokkal. Előzéklapján Lethenyi
István sajátkezű ajánlása özveg-
y gróf Erdődy Bálintné Révay Zsófiá-
nak /1648/.
509. Luther, Martin: Das Tauff buechlin
verdeutscht. Zwickau: J.Gastel, 1523.
Nyomatvány, /8/ levél, 4°
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Keresztelési agenda.
510. Agenda azaz szent-egyházi cseleke-
deteknek...modgya...Somorja: Weche-
lius, 1650. Nyomatvány, /76/ le-
vél, /csonka/: eleje és vége későbbi
kéziratos pótlás/, 12°. RMK I
837-838
Evangélikus Országos Könyvtár
A nyugati vármegyék magyarajku gyü-
lekezeteiben elterjedt un. Samarjai
Ágenda.
511. Keresztelő terítő a besztercebányai
evangélikus templomból, 1634
Magyar munka
Vászon, selyem- és fémfonalas him-
zéssel, 146x148 cm
"Charitas Kochlatzin 1634" felirat
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 7706
512. Keresztelő kancsó, a zsidók átkelé-
se a Vörös tengeren ábrázolásával,
1670-1680 között IB mesterjegy,
Augsburg
Ezüst, részben aranyozott, magassá-
ga 35 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 18 995

513. Keresztelő tál Krisztus megkeresz-
telésének jelenetével, 1676
IB mesterjegy, Augsburg
Ezüst, aranyozott, átmérője 53 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
514. Keresztelő kanna, XVII. század végé
Ismeretlen magyar mester
Űn, magassága 16 cm
Sopronbánfalvai evangélikus egyház-
község
515. Keresztelő tál, keresztelési jele-
net ábrázolásával, 1700 körül
Ismeretlen mester
Űn, átmérője 43,5 cm
Balfi evangélikus egyházközség
516. A mi urunk Jezus Kristusnak Uj Tes-
tamentoma. Wittenberg: Scheffler,
1736. Nyomtatvány, /347/ levél, 8°
Evangélikus Országos Könyvtár
Az Ujszövetséget hosszú idő után
fordítja le újra a hallei pietizmus
korai magyar képviselője, Torkos
András győri lelkész.
517. Luther, Martin: Vermannung zum Sac-
rament des Leibs und Bluts unsers
Herren. Nürnberg: Kunigunde Hergot-
tin, 1530. Nyomtatvány, 21 levél, 4°
Pécs, magántulajdon
Luther az urvacSORA szentségéről.
518. Christliche Kirchen Agenda. H.Ny.n.
1621. Nyomtatvány, 217 levél, 4°
Kézirat a nyomtatvány elé /9 levél/
és mögé /3 levél/ kötve, hangjegyek-
kel. 1662.
Sopronbánfalvai evangélikus egyház-
község.
Osztrák kiadású agenda. A nyugatdu-
nántúli németajku gyülekezetek is
használták.
519. Az urvacSORA kiszolgáltatásának lit-
urgiája Agenda S.Confessionis et
Communionis in Ecclesia Hungarica
usitata... /1700 körül?/ Kézirat,
25 levél, 19,5x15,2 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.3.
520. Oltárterítő a garamszegi evangéli-
kus templomból
Vászon, himzett betétekkel, szélén
vert csipke, 217x182 cm
Himzés: olasz /?/, XVII. század eleje
Csipke: magyar, XVIII. század
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 24 544
521. Fedeles kanna, XVII. század eleje
HZ mesterjegy, Gmünd
Ezüst, részben aranyozott, magassá-
ga 22 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
522. UrvacSORA kehely, XVII. század
Ismeretlen mester
Ezüst, részben aranyozott, magassá-
ga 17 cm
Szájperemén felirat: HER DEIN WORDT
IS MIR FEIL LEIBER DAN FEIL DOSENT
STVCK GOLD ODER SIVLBER
Felpéci evangélikus egyházközség
523. UrvacSORA kehely paténával, ágyban
fekvő betegek számára, 1632
Ismeretlen magyar mester
Ezüst, aranyozott; kehely magassága
15,5 cm, paténa átmérője 12,4 cm
Kehely talpán felirat: FOLPECZI
EGESZ FALV CSINALTADTA ANNO 1632
Felpéci evangélikus egyházközség
524. Fedeles urvacSORA kancsó, 1634 körül
Ismeretlen magyar mester
Űn, magassága 22 cm
MérgeSi evangélikus egyházközség
525. UrvacSORA kehely paténával, 1634
körül, ismeretlen magyar mester
Űn, kehely magassága 18,5 cm, paté-
na átmérője 13,4 cm
MérgeSi evangélikus egyházközség
526. UrvacSORAKENDŐ a besztercebányai
evangélikus templomból, XVII. szá-
zad első fele
SzePességi munka
Batiszt, selyem- és aranyfonalas
himzéssel, 77x78 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 51.380
527. Antependium az utolsó vacsora ábrá-
zolásával, 1650
Magyar munka
Vászon, selyem- és arany-ezüstfona-
las himzéssel, 90x137 cm
Nemescsói evangélikus egyházközség
528. Gyertyatartó pár, XVII. század köze-
pe, Hans Jacob Ernst, Augsburg
Ezüst, magassága 57 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
529. UrvacSORA kehely paténával, az utol-
só vacsora, Krisztus az Olajfák he-
gyén és a feltámadás jelenetével,
1674
SM mesterjegy, Augsburg
Ezüst, aranyozott; kehely magassá-
ga 27 cm, paténa átmérője 19,2 cm
Soproni evangélikus egyházközség
530. Ostyatartó az utolsó vacsora, Krisz-
tus az Olajfák hegyén és a kereszt-
vétel ábrázolásával, 1685 körül
Israel Thelot vagy műhelye, Augsburg
Ezüst, aranyozott, magassága 14 cm,
átmérője 14,6 cm
Soproni evangélikus egyházközség
531. Oltárkereszt, 1685 körül
Feketére pácolt fa ezüst veretekkel,
ezüst korpusz és relief
Talpszekrényén az utolsó vacsorát
ábrázoló relief: Israel Thelot műhe-

- lye, Augsburg
Korpusz: ismeretlen mester
Teljes magassága 115 cm, korpusz magassága 30 cm, relief: 11x10 cm
Soproni evangélikus egyházközség
532. Urvacsorakendő a besztercebányai evangélikus templomból, 1686.
Szepeességi munka
Batiszt, selyem- és aranyfonalas hímzéssel, 76x76 cm
SUS:KOP:A.D. 1686 felirattal
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 50.197
533. Urvacsorakendő a besztercebányai evangélikus templomból, XVII. század második fele
Szepeességi munka
Vászon, selyem- és ezüstoffonalas hímzéssel, 71x77 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 50.199
534. Fedeles kanna a körmöcbányai evangélikus templomból, Gusztáv Adolf svéd király mellképével, XVII. század vége
Ismeretlen felvidéki mester
Ón, magassága 20 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Ujkori Osz-tály, ltsz.: 51.1916.3.
535. Urvacsorakendő, XVII. század vége
Magyar munka
Batiszt, selyem- és ezüstoffonalas hímzéssel, 63x65,5 cm
E.S. hímzett monogrammal
Gyöngyi evangélikus egyházközség
536. Urvacsora terítő, XVII. század
Magyar munka
Batiszt, selyemfonalas hímzéssel, 96x96 cm
Nemescsói evangélikus egyházközség
537. Urvacsorakendő a besztercebányai evangélikus templomból, XVII. század Szepeességi munka
Vászon, selyem- és arany-ezüstoffonalas hímzéssel, 65x65 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 9209
538. Urvacsorakendő a besztercebányai evangélikus templomból, XVII. század Szepeességi munka
Vászon, selyem- és arany-ezüstoffonalas hímzéssel, 67x68 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 9227
539. Urvacsorakendő a besztercebányai evangélikus templomból, XVII. század Szepeességi munka
Batiszt, selyem- és aranyfonalas hímzéssel, 72x75 cm
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 50.211
540. Luther, Martin: Das Eltern die Kinder zu der Ehe nicht zwingen noch hindern...sollen. Nürnberg: H.Hergot, 1524. Nyomatvány, /4/ levél, 8°
Pannonhalma, Szent Benedekrend Köz-
- ponti Könyvtára
Luther a házasság kérdésében kölcsönös megértésre inti a szülőket és a gyermekeiket.
541. Paumgartner Károly ágfalvai lelkész és Kiedlin Margit házasságlevele Heyraths Briefff.Sopron, 1656. január 18.
Eredeti okmány, papír, 30,5x20 cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 7; 83.
542. A balfi evangélikus egyházközség anyakönyve Kirchenbuch gehörig zu der Kirchen St.Wolffs, St.Maria genant. 1653-1672
Launer György lelkész eredeti kézírata, papír, 40 levél, 30,5x20 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.13.
543. /Ujfalvi Imre: Halott temetéskorra való énekek./ H.ny.n., /1774?/
Nyomatvány, 142 levél /csonka/ 12°
Evangélikus Országos Könyvtár
A református Ujfalvi Imre 1602-ben megjelent, a XVI. századi énekkinccset őrző temetési énekeskönyvének kései kiadása. A magyarajku evangélikusok körében is igen elterjedt.
544. Alapítvány és adománygyűjtő könyvecske szegélyek számára
Stiefftbuechel zur haussarme Leuth deputirt und verschaffter Legaten. Sopron, 1633-1666
Kézirat, eredeti bejegyzésekkel, 12 levél, 19,5x15,5 cm
Evangélikus Országos Levéltár, V.9.
545. Ács Mihály: Arany lancz... Lőcse: Brewer S., 1696. Nyomatvány, /114/ levél, 12°. RMK I 1489
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
A nemescsói lelkész /1685-1701 között/ népszerű imádságos könyve Lővei Balázs győri lelkész előszavával.
546. Ács Mihály: Zöngedező mennyei kar... Lőcse: Brewer S., 1696. Nyomatvány, /137/ levél, 12°. RMK I 1490
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Az evangélikus gyülekezeti éneklést másfél évszázadon át meghatározó énekeskönyv.
547. Urvacsora kehely paténával, XVII. század vége, Ismeretlen magyar mester
Ezüst, részben aranyozott
Kehely magassága 18 cm, talpán felírat: Ad maiorem DEI Gloriam D.J. Bossani de Nagy Bossan et in Nagy Ugr. curavit Fieri cum sua G.D. Barbora Ottlyk Anno 1699
Paténa átmérője 12,5 cm, az adományozók címerével, monogramjával és

- 1699-es évszámmal
Nemescsői evangélikus egyházközség
548. Urvacsora terítő töredéke, XVII. század, Magyar munka
Vászon, selyemfonalas hímzéssel, 53x97 cm
Nemescsői Evangélikus Egyházközség
549. Szószéki homokóra, 1700 körül
Réz és üveg, magassága 18 cm, szélessége 22 cm
Nemeskéri Evangélikus Egyházközség
550. Fedeles kupa, 1625
GP mesterjegy, Bécs
Ezüst, aranyozott, magassága 32 cm
Fedelén belül, felirat: IAHANN BAPTISTA CAMELL ANNA CAMELLIN
Győri evangélikus egyházközség
551. Urvacsora kehely Krisztus öt sebének, Veronika kendőjének és a szenvedés eszközeinek ábrázolásával, XVII. század második fele
Olvashatatlan mesterjegy, Augsburg
Ezüst, részben aranyozott, magassága 23,5 cm
Talpán felirat: ADAMUS MOSER BENE-
FICIATUS DONO DEDIT A^o MDCLXXXIV
Győri evangélikus egyházközség
552. Ostyatartó, 1691
Ismeretlen mester
Ezüst, részben aranyozott, magassága 11 cm, átmérője 13 cm
Győri evangélikus egyházközség
553. Az Augustana Confessio Magyarul. /Kolozsvár: Veresegyházi Szentyele I. ?/ 1692. Nyomtatvány /84/ levél 12° RMK I 1434
Országos Széchényi Könyvtár
Az Ágostai Hitvallás 1740. évi újabb kiadásának előszava szerint a hagyomány Lővei Balázs győri lelkész munkájának tartja.
554. Gyertyatartópár, 1693
IL mesterjegy, Augsburg
Ezüst, magassága 35 cm
Talpán felirat: Ferdinandt Wasy
A 1693 D
Győri evangélikus egyházközség
555. Lővei Balázs éneke, valószínűleg a győri imaház avatására
Ein Lied bey Einweihung eines Bethauses. H. ny. n., 1696, Nyomtatvány, 4 levél, 16°
Evangélikus Országos Levéltár, I a 8; 7.
556. Az egész esztendő által való vasárnapokra és innepekre rendeltetett Evangéliomok és Epistolak...Bártfa: Városi ny. 1698. Nyomtatvány, /180/ levél, 12°. RMK I 1517
ELTE Egyetemi Könyvtár
Lővei Balázs Győrben keltezett aján-
- lásával telekesi Török Istvánnak.
557. Fedeles Kanna, XVII. század első fele, Ismeretlen mester
Ezüst, részben aranyozott, magassága 27 cm
Az adományozó címerével és EGIDI LUDWIG BRISOMAN ZU NETTICH körirattal.
Soproni evangélikus egyházközség
558. Lang, Matthias: In Augustanae Confessionis articuli...Wittenberg: J.Röhner, 1648. Nyomtatvány, /16/ levél, 4°. RMK III 1713
Országos Széchényi Könyvtár
A soproni Lang Mátyás wittenbergi értekezése a Szentháromságról, az Ágostai Hitvallás szerint. Ajánlja szülővárosa tanácsának és lelkészeinek.
559. Lang, Matthias: Zwölff Schluss-Reden...Lipscse: J.Wittigau, 1652. Nyomtatvány, 25 levél, 4° RMK III 1810
Országos Széchényi Könyvtár
A soproni lelkész válasza Jodocus Kedd bécsi jezsuita iratára.
560. A soproni evangélikus egyházi bíróság /Kirch-Innung/ szabályzata. Sopron, 1667. május 5.
Eredeti fogalmazvány, papír, 32x20cm
Evangélikus Országos Levéltár, I a 5; 3.d.
561. A soproni evangélikus egyházi bíróság /Kirch-Innung/ ládája, 1667
Ismeretlen mester
Körtefa, feketére fényezve, magassága 51 cm, szélessége 74 cm, mélysége 47 cm
Sopron, Liszt Ferenc Múzeum, ltsz.: 54.5.1.
562. Oedenburgisches Abend-Gebet...H.ny. n., 1674. Nyomtatvány /12/ levél, 12°. RMK III 2682
Országos Széchényi Könyvtár
A templomaitól megfosztott soproni gyülekezet Schubert János András házának udvarán épített fából imaházat. Ehhez fűződik a "soproni esti imádságos könyv" kiadása.
563. Urvacsora kehely paténával, 1686
IB mesterjegy, Augsburg
Ezüst, aranyozott
Kehely magassága 28 cm, felirata: Zum Evangelischen Bethaus in Oedenburg ist dieser Kelch von Georg Wirth Handelsman in Wien zu einem Gedachtnus verehrt worden 1686
Paténa átmérője 18,9 cm, felirata: Georg Wierth von Wien 1686
Soproni Evangélikus Egyházközség

564. Lang Mátyás /1622-1682/ soproni lelkész és esperes arcképe, XVII. század vége, Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 113x89 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
565. Barth János Konrád /1634-1692/ soproni lelkész arcképe, XVII. század vége, Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 111x90 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
566. Sovitsch Kristóf soproni lelkész /1651-1692/ arcképe, XVII. század vége, Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 110x90 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
567. Zuana Péter soproni polgármester, könyvtáralapító arcképe, XVII. század vége, Ismeretlen festő
Olaj, vászon, 113x89 cm
Soproni Evangélikus Egyházközség
568. Dobner, Ferdinand: Priesterliches Ehrenschildlein...Regensburg:ny.n., 1692. Nyomatvány, /6/ levél, 4°. RMK III 3741
Országos Széchényi Könyvtár
Soproni városi tanácsos beszéde Barth Konrád soproni lelkész temetésén.
569. Dobner, Ferdinand: Priesterliches Grabmahl...Regensburg: Hofmann, J.G., 1692. Nyomatvány, /6/ levél, 4°. RMK III 3740
Országos Széchényi Könyvtár
Sovitsch Kristóf soproni lelkész temetésén mondott beszéd.
- X. Emlékek az eredélyi szász egyház XVII. századi életéből
Brassó és Nagyszeben - Valentin Franck szász ispán és szebeni királybíró - Erős lutheri hagyománytudat a szász egyháztörténetírásban: David Hermann és Georg Haner
570. Brassó látképe, 1666
Johann Jacob Schollenberger /működött a XVII. század második felében/
Rézkarc, papír, 10,8x14,2 cm /körülvágott/
Megjelent Johannes Tröster: Das Alte und Neue Teutsche Dacia. Nürnberg, 1666
Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: T. 4656
571. Nagyszeben látképe
Johann Jacob Schollenberger /működött a XVII. század második felében/
Rézkarc, papír, 11,3x15,3 cm
Megjelent Johannes Tröster: Das Alte und Neue Teutsche Dacia. Nürnberg, 1666
- Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 4657
572. Albrich, Martinus: Synopsis logica in qua praecepta selectiora exemplis illustrantur, controversiae nobiliores breviter deducuntur, canones utiliores declarantur. Brassó: M.Hermann, 1655. Nyomatvány, 136 levél, 8° RMK II 822
Országos Széchényi Könyvtár
A brassói iskola rektora logikai tankönyvét iskolájának diákjai számára írta. Hermann Mihály és Goldschmidt Mihály brassói bírának és szenátoroknak ajánlotta.
573. Albrich, Martinus: Theses de coena magna...Brassó: M.Hermann, 1655. Nyomatvány, /4/ levél, 4°. RMK II 821
Országos Széchényi Könyvtár
Brassói vizsgatételek az urvacsoráról; elnök: M.Albrich, felel: B. Falck Köhalomból.
574. Luther, Martin: Catechesis minor... Germanice et Latine...Brassó: M.Hermann, 1656. Nyomatvány, /28/ levél, 8° RMK II 846
ELTE Egyetemi Könyvtár
Luther Kis Kátéjának egyik brassói kiadása, németül és latinul.
575. Schnitzler, Jacobus: Decas questionum philosophicarum...exposita... Szeben: Kertész Á. 1663. Nyomatvány, /8/ levél, 4°. RMK II 1026
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Filozófiai vizsgatételek. Elnök: J. Schnitzler, szebeni gimnáziumi rektor; felel: Valentin Franck, a későbbi szász királybíró.
576. Ziegler, Johannes: Disputatio Theologica...Wittenberg: Chr.Schrödter, 1689. Nyomatvány, /13/ levél, 4°. RMK III 3595
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Teológiai vizsgatételek, ajánlás V. Franck szebeni királybíróknak.
577. Rosetum Franckianum...Bécs: Cosmerovius özv.ny. 1692. Nyomatvány, /84/ levél, 12° RMK III 3725
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Alkalmi versek gyűjteménye a Franck család tiszteletére latin és német nyelven, egy magyar köszöntőverssel.
578. Franck, Valentinus: Breviculus originum nationum et praecipue Saxonicae, in Transylvania...e rudibus privilegiorum et historicorum desumptus. Szeben: ny.n., 1696. Nyomatvány, 28 levél, 12°. RMK II 1865
Országos Széchényi Könyvtár
Az erdélyi szászok rövid története.

579. Valentin Franck fedeles kupája,
1697 Hann Sebestyén, Nagyszeben
Ezüst, aranyozott, magassága 29,5
cm,
Magyar Nemzeti Múzeum, Kézporkori
Osztály, ltsz.: 1874.261.2.
580. Valentin Franck /1643-1697/ arcké-
pe Abriess Derer Siebenbürgischen
Fürsten von Zwey Hundert Jahren -
Abriess derer in Siebenbürgen Sach-
sischen Nation gewesenenen Comitiss
und Königl. Richtern von Hermann-
stadt von A^o 1522.
Johann Lindern, Bécs, 1734.
Eredeti kézirat, tempera és akva-
rellfestményekkel, papír, 72 levél,
29,4x23,5 cm
Iparművészeti Múzeum, Könyvtár,
R 92
581. Nagyszebeni tanácsur, XVII. század
Ismeretlen szobrász
Alabástrom, magassága 33 cm
Magyar Nemzeti Galéria, ltsz.:
55.949
582. Hermann Dávid szászsebesi lelkész
kódexe Codex memorabilium actorum
publicorum status ecclesiastici
Saxonum in Transylvania...Anno...
1660.
Eredeti kézirat, papír, 170 levél,
20x14,5 cm
Országos Széchényi Könyvtár, Kéz-
irattár, Quart.Lat. 1175.
Az erdélyi szászok egyház- és poli-
tikai története a reformáció meg-
indulásától /1520/ a megírás ide-
jéig.
583. Haner, Georgius: Historia Ecclesia-
rum Transylvanicarum...Frankfurt-
Lipcse: J.Chr.Fölginer, 1694. Nyom-
tatvány, /167/ levél, 12°. RMK III
3871
Evangélikus Országos Könyvtár
Erdély egyháztörténete, különös te-
kintettel a szászok egyház- és po-
litikai történetére. A szerző Wit-
tenbergben keltezett ajánlása töb-
bek között Valentin Francknak szól.
Sok korai forrást őrzött meg, így
felsorolja az Erdélyben legkorábban
ismert Luther-műveket.
584. Petrus Henning szelindeki lelkész
epitáfiuma
Johann Ziegler versével, 1704
Ismeretlen /nagyszebeni/ festő
Hártyára festett tempera, 7lx55 cm
Magyar Nemzeti Galéria, ltsz.:
55.972

